

Vyhlasujeme verejnú finančnú zbierku BIVIO

Verejnú zbierku zapísalo Ministerstvo vnútra SR do registra verejných zbierok pod registrovým číslom verejnej zbierky 000-2015-01096.

Podporte projekt pre ľudí s mentálnym postihnutím!

Ako môžete podporiť dobudovanie Centra Bivio?

- ✓ Zasláním dobrovoľného príspevku na číslo účtu 2044883553/0200 IBAN: SK20 0200 0000 0020 4488 3553 SUBASKBX,
- ✓ Zasláním sms v hodnote 2,- € na číslo 877 s textom DMS BIVIO (DMS medzera BIVIO)

O projekte:

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR (ZPMP v SR) realizuje projekt s názvom Centrum prípravy a zamestnanosti ľudí s mentálnym postihnutím, ktorý je zameraný na vybudovanie vzdelávaco-rehabilitačného Centra BIVIO pre ľudí s mentálnym postihnutím. Každý, kto prispeje, pomôže ľuďom s mentálnym postihnutím získať pracovné zručnosti a umožní im žiť plnohodnotný život. Váš príspevok bude efektívne použitý na vybudovanie centra, kde sa ľudia s mentálnym postihnutím pripravujú na trh práce a dostanú priestor k sebarealizácii.

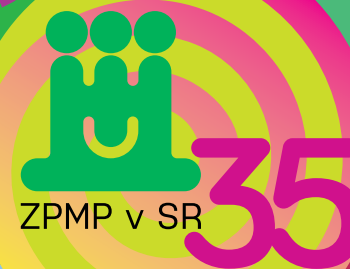
Viac informácií na www.zpmpvsr.sk/Bivio

THE VELUX FOUNDATIONS
VELUX FONDEN DE VELUX FONDEN

ZPMP v SR, Štúrova 6, 811 02 Bratislava, tel.: 02/63814968
e-mail: zpmpvsr@zpmpvsr.sk, www.zpmpvsr.sk

INFORMÁCIE ZPMP v SR 1-2 / 2015

Združenie na pomoc ľuďom
s mentálnym postihnutím v SR

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR vyhlásilo

20. ročník súťažnej prehliadky výtvarných prác ľudí s mentálnym postihnutím

Výtvarný salón ZPMP 2015

Do súťaže sa môžu prihlásiť jednotlivci aj kolektívy prácami v rôznych technikách.

Témou tohto ročníka je „Čo dokáže naša pamäť“.

Práce treba poslať do 15. júna 2015 na adresu:

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR, Štúrova 6, 811 02 Bratislava

Súčasťou výstavy bude aj galéria laureátov z minulých ročníkov.

Ocenenia za najlepšie práce budú udelené na vernisáži výstavy.

Výstava sa uskutoční v Dvorane Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, Námestie SNP 33, 811 01 Bratislava.

Všetky dôležité informácie o pravidlách a možnosti prihlásenia sa do súťaže sa možno dozvedieť:

<http://zmpvsk/index.php/co-robime/nase-aktivity/vytvarny-salon/153-20-rocnik-sutaznej-prehliadky-vytvarnych-prac-ludi-s-mentalnym-postihnutim>

Neváhajte a pošlite svoje práce!

DÔLEŽITÝ OZNAM

Pozvánka

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR a TK Danube vás pozývajú na

Tanečný seminár spoločenského tanca integrovaných párov

Začiatok: september 2015

Miesto konania: Národné Integračné Centrum, Batkova 2, Bratislava

Trvanie: 4 mesiace

Bližšie informácie a prihlášku Vám poskytne:

Zuzana Kolláriková, zuzana@zmpvsk.sk, 02/63814968

Účastnícky poplatok za seminár je 15 eur (stáli frekventanti) a 25 eur (noví účastníci).

Lekcie budú prebiehať raz týždenne v trvaní cca 2 hod.

Seminár bude ukončený slávnostným tanečným venčekom!

Prihláste sa už teraz!

Objednávka INFORMÁCIÍ ZPMP na rok 2015

Milí čitatelia,

aj v roku 2015 sa môžete tešiť na svoje obľúbený časopis **Informácie**. Ku každému výtlačku dostanete automaticky aj časopis **To sme my**.

Ak máte záujem o predplatné časopisu, vyplňte prosím túto objednávku a zašlite nám ju na adresu:

Republiková centrála ZPMP v SR, Štúrova 6, 811 02 Bratislava.

Ďakujeme!

Závazne si objednávam časopis Informácie ZPMP na rok 2015

Meno, priezvisko:

Adresa (telefónne číslo):

Číslo mi posielajte na adresu (iba ak sa líši):

Objednávam si viac výtlačkov (napíšte počet)

Dátum a podpis objednávateľa

Predplatné 10 € zaplatím: prevodom ☐ na účet poukážkou typu U na pošte ☐

Číslo účtu: 140534012/0200 VÚB Bratislava-mesto / IBAN SK550200000000140534012 / Variabilný symbol: 60415

ĎAKUJEME SPOLUPRACOVNÍKOM A PARTNEROM NAŠICH PROJEKTOV

Informácie ZPMP v SR 1-2/2015 • Občasník • Vydalo: ZPMP v SR • Štúrova 6 • 811 02 Bratislava • IČO 00683191 • tel: 02/63814968, e-mail: zmpvsk@zmpvsk.sk
Dátum vydania: 11. 6. 2015 • Ročník vydania: 22 • Redakčne spracovali: PhDr. Iveta Mišová • Mgr. Adriana Pekárová • Mgr. Martina Jarolíňová • Mgr. Jana Zámečnicková
Redakčná rada: Elena Kopalová • PhDr. Iveta Mišová • Mgr. Magda Papánková • Mgr. Ľubica Vyberalová • Jazyková korektúra: Mgr. Adriana Pekárová, Mgr. Martina Jarolíňová • foto archív ZPMP v SR • Grafická úprava: Zuzana Chmelová • Tlač: POLYGRAFICKÉ CENTRUM, www.polygrafcentrum.sk
Akékoľvek rozmnožovanie textu a fotografií len s výhradným a predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.
Vychádza s finančnou podporou MPSVaR SR • Objednávky zasielajte na adresu: ZPMP v SR • Štúrova 6 • 811 02 Bratislava
Registované MK SR č. EV 629/08. Podávanie novinových zásielok povolené RP Bratislava č. j. 1591/96 – P zo dňa 10. 4. 1996.
Cena ročného predplatného je 10,- €. ISSN 1335-8197

1	Obsah
2	Úvod
3	Čo želáme ZPMP v SR
4 – 15	Téma 35. výročie ZPMP v SR • Tridsaťpäť rokov v živote ZPMP v SR / Iveta Mišová • Ako sme začínali, ako sme snívali / Elena Kopalová • Spolupráca so zahraničím / Iveta Mišová
16 – 17	Príbehy • Príbeh môjho syna Eda / Eduard Mikita
18 – 21	Projekty ZPMP v SR • Neľahká a zmysluplná cesta projektu BIVIO / rozhovor s Marošom Horaničom • Dôstojný život – právo, nie privilégium, kam sme sa posunuli / Iveta Mišová
22 – 32	Téma 35. výročie ZPMP v SR Osobnosti • Mária Šustrová • Jozef Černay • Alena Repiščáková • Elena Kopalová • Karol Matulay • Práca / Lucia Takáčová
33	Správy z centrály
34	Podporili sme • Podporili sme (aj) na Facebooku! / Karola Mihalovičová
35	Krátke správy
36	Srdečne gratulujeme Mgr. Ľubici Vyberalovej

Vážení čitatelia,

v tomto roku oslavuje Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím 35 rokov od svojho vzniku. 12. júna 1980 sa konala zakladajúca schôdza, ktorá všetko odštartovala. Je čas zastaviť sa, bilancovať. My v redakcii v spolupráci s Predsedníctvom ZPMP v SR a Republikovou centrálou sme sa dohodli, že vám na stránkach časopisu v tomto roku prinesieme zaujímavé okamihy a udalosti, ktoré sa udiali a nejakým spôsobom ovplyvnili životy ľudí s mentálnym postihnutím a ich rodiny. Nebudeme hovoriť len o tom, ako a prečo združenie vzniklo, ale prinesieme vám informácie z rôznych oblastí, ktoré sa nám javia ako dôležité. Tridsaťpäť rokov je dosť dlhá doba, za ten čas sa veľa vecí zmenilo, veľa životov ovplyvnilo a najmä veľa práce sa vykonalo. Za touto prácou je ukrytých množstvo ľudí, zapálených entuziastov, ktorí venovali svoj voľný čas, ale i profesionálnu kariéru preto, aby sa myšlienky, ktoré spájajú ľudí v ZPMP naplnili.

Prinesieme vám informácie o tom, ako vznikal náš časopis, budeme sa venovať témam, ako napr. včasná starostlivosť, vzdelávanie, práca, bývanie, spolupráca so zahraničím, výtvarný salón, sebaobhajovanie a iné. Akým spôsobom sa združenie dlhé roky pokúša meniť predsudky v spoločnosti, čo pre nás znamená Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím. Umožníme vám nahliadnuť do publikačnej činnosti a nezabudneme ani na naše členské organizácie a významné osobnosti, ktoré sa venovali, venujú práci s ľuďmi s mentálnym postihnutím. Bude to trochu histórie, ktorú si pripomenieme vo všetkých číslach v tomto roku, ale nie nostalgické spomínanie. Chceme tým ukázať, čo sa dá dosiahnuť, keď sa ľudia spoja. Je veľa vecí, ktoré nie sú ešte doriešené a pred nami je kus roboty. Keďže však máme tridsiatepiate narodeniny a budeme mať dvadsiaty ročník výtvarného salóna a k tomu naše „dieťa“ Deň krivých zrkadiel bude mať v júni desať rokov, zdvíhame symbolickú čašu a pripíjame na zdravie!

Prajeme sebe navzájom a všetkým ľuďom, ktorí v združeniach pracujú a stretávajú sa či na dobrovoľníckej báze, ako profesionálni zamestnanci alebo ako členovia združenia, veľa zdravia, síl, tvorivej energie a najmä veľa lásky, bez ktorej ide všetko oveľa ťažšie. Prijemné čítanie...

Vaša redakcia

Milí naši čitatelia,

čas letí neskutočne rýchlo... Nie je to len okrídlená fráza, ale holá skutočnosť. Naše deti rastú, stali sa dospelými a mnohí sú už samostatní; my, ich rodičia máme viac rokov, ako sme mali a tiež naše združenie má okružle narodeniny. Starnutie ako také nie je síce príjemná skutočnosť, ale okružle jubileá sú vo všeobecnosti obľúbené. Oslavujeme ich, gratulujeme, stretávame sa pri týchto príležitostiach a tiež sa obraciame „dozadu“ a hodnotíme. Hodnotíme čo sme urobili, dosiahli, zmenili..., ako sa menili okolnosti, šance a príležitosti, a čo sme nakoniec dosiahli.

Naše Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR má významné jubileum a dosiahlo za svojej existencie významné úspechy. Nebojím sa hodnotenia „významné úspechy“, lebo naozaj také sú. Dosiahli sme veľa pre zmenu a kvalitu života ľudí s mentálnym postihnutím na Slovensku. Pre tých, čo žijú doma s rodinou, aj pre tých, čo vyrastali vo veľkých inštitúciách. Aj v tomto vydaní nášho časopisu Informácie sa vám ich pokúsime priblížiť.

Želám nášmu združeniu, vám jeho členom a všetkým našim priateľom a sympatizantom veľa energie a entuziazmu do ďalšej životnej etapy, do ďalších pracovných rokov, k dosahovaniu ďalších významných krokov a úspechov. Ja osobne som veľmi rada, že môžem svojím malým podielom prispieť či sa len zúčastniť diania v združení, že môžem byť jedným z ohnivek reťaze, ktorú všetci spolu tvoríme. Ďakujem vám všetkým, že sme spolu tak dlho vydržali.

S úctou PhDr. Stefi Nováková

Čo by zaželeli bývalé predsedníčky združeniu do ďalších rokov?

Prajem si, aby všetci, ktorí pomáhajú druhým, zotrvali vo svojej náročnej práci. Aby ZPMP našla vždy oddaných ľudí, ktorí sa nezľaknú prekážok a ktorí napriek nežičlivosti súčasnej „modernej spoločnosti“ voči slabým, hľadali ten vhodný kľúč a nepoľavili vo svojom úsilí. Verím, že po prechodnej „nevôli“ bude lepšie.

Prof. MUDr. Mária Šustrová, PhD.

Fíha... ťažká otázka... už pred 15 rokmi som mala pocit, že takéto organizácie ako ZPMP postupne zaniknú, lebo nebudú potrebné... Ved' načo by boli, keby všetky deti mohli chodiť do škôlky či školy, ktorá sa im páči alebo je blízko ich domu. Ved' načo by boli, keby všetci, čo to potrebujú, mali dostatok podpory alebo financií, aby si tú podporu zabezpečili podľa svojich predstáv. Ved' načo by boli, keby sa dalo bežne porozprávať o pocitoch či potrebách, ktoré má rodina s postihnutým dieťaťom... A mohla by som spomenúť aj pracovné možnosti a všeličo iné.

Ale postupne mi dochádza jedna vec – aj keby sa už nenarodilo žiadne postihnuté dieťa, takéto organizácie tu budú ešte dlho. Lebo je to aj o inom – o priateľstve, pomoci, láske, uznaní, podpore, počúvaní, relaxe a oddychu. A pre mnohých iných aj o práci, ktorú robia radi a ešte k tomu dobre.

Takže si síce želám splnenie svojich pocitov spred pätnástich rokov, ale dnes už viem, že zánik ZPMP by bol veľkou stratou!

ZPMP má za sebou bohatú históriu plnú ťažkých, ale aj úsmevných osudov bežných ľudí.

Má za sebou pracovné úspechy v prospech tých bežných ľudí.

A keď to všetko zostane – bude to super! Naďalej budem mať možnosť obrátiť sa na priateľov i odborníkov v jednom. Naďalej bude na Slovensku fungovať organizácia, ktorá rieši podstatné a zmysluplné veci v prospech nás všetkých.

Mgr. Jana Čajágiová

Tridsaťpäť rokov v živote ZPMP v SR

To, čo nás postihlo, nie je údel, ktorý musíme vytrpieť, ale úloha, ktorú musíme vyriešiť. / Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc.

Míľniky

Čítam z kroniky, ktorú začali písať zakladajúci členovia ZPMP a ktorá dokumentuje bohatú činnosť až do 18. 11. 1988:

Prvý zápis: 12. 6. 1980: „V ÚSS na Ľubinskej ul. sa konala ustanovujúca schôdza ZPMP. Na schôdzi sa zúčastnili ako hostia: zástupca ObV ZJ Bratislava II Dr. Minárik, predseda Spoločnosti pre špeciálnu liečebnú výchovu, Doc. MUDr. Predmerský, CSc., sekretár SŠLV J. Šoltés, za Krajský pedagogický ústav V. Guba, zástupca riaditeľa OOV I. Frnčicová, riaditeľka ÚSS Dr. Dorvinová, za Ob PPP III s. Winklerová a MUDr. Černay.“
Do výboru boli zvolení: predsedníčka Kopalová, tajomníčka Fuleová, sekretárka Fabianová, ďalej Krpčiar, Bušínská, Mičíková, MUDr. Černay.

Posledný zápis: „Dozvedáme sa, že tesne pred nežnou revolúciou má združenie 381 členov jednotlivcov a 12 kolektívnych členov. Ďalej čítame: o opodstatnenosti ZPMP a jeho vážnosti na verejnosti svedčí to, že štátne orgány zaoberajúce sa starostlivosťou o zdravotne postihnutú mládež, nás prijali za svojich partnerov. Spolupracujeme v republike aj v zahraničí s mnohými organizáciami.“

Ďakujem všetkým, ktorí písali kroniku a dopĺňali ju fotodokumentáciou. Ďakujem pani Elene Kopalovej, že ju zachovala pre budúce generácie.

• A prichádza pamätný rok 1989, Nežná revolúcia. Prichádza obdobie zmien, turbulencií, nádejí, očakávaní, radostí i sklamaní. Vznikajú nové miestne ZPMP po celom Slovensku. Bratislavské ZPMP sa rozdeľuje na štyri časti a pridáva sa k nim nové petržalské ZPMP. Registrujeme bohatú dobrovoľnícku a svojpomocnú činnosť.

• Rok 1990 • 10 rokov ZPMP

I. národná konferencia a vznik nového právneho subjektu ZPMP ako nezávislého občianskeho združenia. Aktivity rastú, nastáva rozvoj zahraničných vzťahov, na čelo ZPMP je zvolená Prof. MUDr. Mária Šustrová, CSc.

• Rok 1992 • na Slovensku máme nový zákon o poskytovaní sociálnych služieb právnickými a fyzickými osobami, je dôležitý preto, lebo miestne organizácie ZPMP môžu začať poskytovať nové sociálne služby...

• Rok 1993 • národná konferencia mení názov združenia na Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR. Predsedom sa stáva PaedDr. Anton Blajsko z Bardejova. Počet miestnych ZPMP je 30.

• Rok 1995 • 15 rokov ZPMP, uskutočnil sa prvý ročník Výtvarného salóna ZPMP. Z príhovoru Predsedníčky ZPMP v SR PhDr. Viery Záhorcovej k 15. výročiu ZPMP v SR:

„Dnes má ZPMP v SR 36 miestnych združení v rôznych regiónoch, pri ústavoch, kluboch, škôlkach, alebo združených okolo niektorého rodiča, ktorý dokáže iných zaujať a pomáhať im. Je to potenciál, ktorý dáva šancu šíriť myšlienky ľudských práv človeka s mentálnym postihnutím aj do najvzdialenejších častí krajiny, všade tam, kde žijú ľudia... Postupne stojíme na prahu vzniku chránených pracovísk, samostatného bývania, iniciujeme a podieľame sa na zriaďovaní denných pobytov pre ľudí s mentálnym postihnutím... ZPMP v SR dáva priestor každému občanovi, ktorý môže a chce pomáhať. Bez rozdielu. Či je to rodič dieťaťa s postihnutím, jeho učiteľ či lekár, pracovník sociálneho odboru, podnikateľ alebo primátor... Nech sa rok 1995 nesie prostredníctvom našej činnosti v znamení tolerancie...“

• Rok 1997 • Valné zhromaždenie ukladá novozvolenému Predsedníctvu ZPMP v SR úlohu usilovať sa o uplatňovanie práv osôb s mentálnym postihnutím, najmä aby mohli žiť vo svojej rodine a mali možnosť primeranej sociálnej pomoci, aby nebol nikto z dôvodu zdravotného postihnutia vylúčený zo vzdelávania a prípravy na povolanie, aby sa vytvárali podmienky na začleňovanie občanov s mentálnym postihnutím do kultúrneho, spoločenského a pracovného života v mieste bydliska, aby sa vytvárali podmienky na ovplyvňovanie postojov verejnosti k občanom s mentálnym postihnutím v pozitívnom duchu, aby sa všetci členovia ZPMP v SR oboznámili s pripravovaným zákonom o sociálnej pomoci a jeho realizácii, aby sa vytvárali podmienky na výmenu skúseností rodín s členom s mentálnym postihnutím s podobnými rodinami zo zahraničia.

Predsedníčkou ZPMP v SR sa stala Emília Kužmová z Michaloviec, ktorá vidí zmysel a podstatu v pomoci rodinám, hlavne v odstraňovaní bariér izolácie zviditeľňovaním problémov v sociálnej starostlivosti, vo vzdelávaní, zamestnávaní a všeobecne v začleňovaní do bežného života. ZPMP v SR má 40 členských organizácií.

• Rok 1998 • je schválený nový zákon o sociálnej pomoci. Sociálnu pomoc definuje ako prevenciu a riešenie hmotnej a sociálnej núdze, prvýkrát je definovaná sociálna práca. Formy riešenia hmotnej núdze a riešenia sociálnej núdze sú sociálne poradenstvo, sociálnoprávna ochrana, sociálne služby, dávka sociálnej pomoci, sociálne služby, peňažné príspevky na kompenzáciu a peňažný príspevok za opatrovanie. Tento zákon jasne definuje nástroje pomoci a ovplyvňuje životy mnohých rodín.

• Rok 1999 • Predsedníčkou ZPMP v SR sa stáva Mgr. Jana Čajágiová z Bratislavy, po jej odchode na materskú dovolenku v roku 2000 je štatutárnym orgánom Helena Ábelová.

• Rok 2000 • 20 rokov ZPMP v SR, máme nový školský zákon. Všetky deti sú vzdelávateľné! Ide o historický prelom, prichádza reforma školstva, projekt Milénium a konečne majú možnosť vzdelávať sa i deti, ktoré majú ťažké zdravotné postihnutie.

„Po chodníku chodia ľudia. Môžu sa zastaviť, porozprávať. Sú si k sebe bližšie. Občas sa ale tlačia a môžu do seba naraziť. Popri chodníkoch sú cesty. Nemôžete len tak hocikde zastať. Ale zas môžete ísť rýchlejšie. Na diaľnici sa míňate takou rýchlosťou, že sa ani nespoznáte. Ale zas prídete rýchlejšie k tým, čo vás čakajú. Vraj všetky cesty vedú do Ríma. A v Ríme nie sú ľudia? Sú. Takže všetky cesty vedú k ľuďom...“ (Úvod konferencie Cesty k ľuďom pri príležitosti 20. výročia založenia ZPMP)

Z príhovoru Mgr. Jany Čajágiovej: „Nedá mi osobitne nespomenúť modelové zaradenia. V Agentúre podporovaného zamestnávania sa spája výborná myšlienka s vysokou profesionalitou a myslím si, že je jedinečná vo svojom odbore – teda na voľnom trhu práce. Mali by sme byť pyšní na to, že jej zriaďovateľom je ZPMP v SR spolu s PhDr. Vierou Záhorcovou a nebať sa v budúcnosti podobných novátorských myšlienok. Mali by sme hľadať nové možnosti a využívať všetky príležitosti na vytváranie modelových zariadení. Už dlho rozprávame napr. o chránenom bývaní. Všetci to pociťujeme ako naliehavý problém. Ja verím, že najneskôr na budúci rok budeme strihať slávnostnú pásku na prvom „združenárskom“ bývaní...“

Činnosť ZPMP v SR je naozaj veľmi bohatá a rozmanitá, ale najmä dôležitá aj v súčasnosti. Za dvadsať rokov si ZPMP v SR vybudovalo meno, ktoré má svoju váhu a je akceptovateľným partnerom pre iné organizácie a inštitúcie. To je zásluha ľudí, ktorí vedeli čo chcú a postupne sa prepracovali k dnešným výsledkom.

• Rok 2001 • Predsedom ZPMP v SR sa stáva Mgr. Ladislav Krajčovič z Bratislavy, funkciu predsedu vykonáva do roku 2009. Na Valnom zhromaždení sú schválené zmeny v Stanovách, štatutárnym orgánom ZPMP v SR sa stáva riaditeľka Republikovej centrály PhDr. Iveta Mišová.

Z príhovoru predsedu: „Naša spoločnosť sa nachádza na prahu tretieho tisícročia. Možnosti, limitované pravidla financiami, sú dosť obmedzené. Presvedčiť okolie, že práve naše problémy sú tie prioritné, je veľmi ťažké. Jednotlivcovi sa to málokedy podarí. Ak ale takéto signály prichádzajú z rôznych strán, máme šancu uspieť. Som rád, že som členom ZPMP v SR, ktoré takýto tlak dokáže vyvinúť vďaka svojej základni a ľuďom, ktorým súčasný stav nie je ľahostajný. Úlohy, ktoré pred ZPMP v SR stoja, sú náročné – iniciovať legislatívne zmeny garantujúce plnú účasť osôb s mentálnym postihnutím na sociálnom a rodinnom živote, najmä vo vzdelávaní, zamestnávaní a voľnom čase. Presadiť vytváranie primeraných služieb podporujúcich ľudí s mentálnym postihnutím v rodine, primerané poradenstvo a odľahčujúce služby pre ostatných členov rodiny. Pretvárať verejnú mienku s cieľom priviesť spoločnosť k porozumeniu potrieb ľudí s mentálnym postihnutím. Tieto a mnohé ďalšie ciele bude možné dosiahnuť len pri koordinovanej súčinnosti členských organizácií s Republikovou centrálou ZPMP v SR, ale i partnerskými organizáciami a odborníkmi.“

• **Rok 2002** • otvárame prvé chránené bývanie ZPMP v SR spolupráci so ZPMP Bratislava IV.

• **Rok 2004** • máme nový zákon o sociálnom poistení. Dôchodkové poistenie zabezpečuje poistencom dostatočný príjem v období sociálnych situácií, ktoré majú dlhodobý charakter a počas ktorých nie sú schopní získať potrebné finančné prostriedky vlastnou prácou (invalidita); zákon presne definuje, za akých podmienok môže občan poberať invalidný dôchodok. Ide o sociálnu ochranu veľmi dôležitú pre našu cieľovú skupinu. V roku 2004 sme vďaka našim iniciatívam dosiahli dôležitú legislatívnu zmenu, všetci ľudia majú právo vlastniť občiansky preukaz! V tomto roku je prijatý nový zákon o službách zamestnanosti. Ide o významnú legislatívnu normu, v ktorej sú zadefinované nové nástroje na podporu zamestnávania, štát podporuje zamestnávanie osôb so zdravotným postihnutím rôznymi finančnými dotáciami.

• **2005** • 25 rokov ZPMP v SR, uskutočnil sa nultý ročník Dňa krivých zrkadiel. Krok za krokom – pod týmto názvom sa niesla trojdňová konferencia ZPMP v SR. Jej súčasťou bola konferencia sebaobhajcov. Mladí ľudia s mentálnym postihnutím sa stali hlavnými aktérmi konferencie. Skupina desiatich sebaobhajcov a troch podporných osôb niekoľko týždňov poctivo pracovali na príprave obsahu konferencie. Pripravovali si jednotlivé príspevky, rozprávali sa o témach konferencie, ktorými boli naše práva, práva v našej krajine, ktoré práva sú dôležité pre nás ale i o tom, ako taká konferencia prebieha a ako sa na nej správať. Sebaobhajcovia rozprávali o svojich názoroch, prianiach, postrehoch, snoch ale i o tom, ako sa im tieto práva premietli v ich životoch, čo sa im podarilo alebo nepodarilo. Téma konferencie úzko súvisela s právami ľudí s mentálnym postihnutím na prácu, bývanie a vzdelávanie. Ďalšie dni konferencie boli venované založeniu ZPMP v SR. Počas tohto dňa účastníci bilancovali jednotlivé oblasti, ktoré sú dôležité pre človeka s mentálnym postihnutím a jeho rodinu. Venovali sa rodine, sociálnym službám, legislatíve, sebaobhajovaniu, práci, bývaniu ale i voľnočasovým aktivitám.

Rok 2008 • máme dva nové zákony, zákon o sociálnych službách a zákon o peňažných príspevkoch na kompenzácie. Zákon o sociálnej pomoci z roku 1998 sa rozdelil na samostatné zákony. Najskôr bol prijatý nový zákon o hmotnej núdzi, potom zákon o sociálnoprávnej

ochrane a kuratele a následne zákony o sociálnych službách a peňažných príspevkoch na kompenzáciu. Vo všetkých zákonoch sa rieši odkázanosť zraniteľných ľudí a sú v nich zadefinované rôzne formy pomoci pre rôzne skupiny osôb...

• **Rok 2009** • Predsedníčkou ZPMP v SR sa stáva PhDr. Stefi Nováková z Jakubova, funkciu zastáva doteraz. Z príhovoru predsedníčky: „Z vlastnej skúsenosti dlhoročného člena predsedníctva viem, že nie je jednoduché iniciovať a dosahovať zmeny. Mnohé veci sa jednoduchými iba zdajú, za každou aj malou zmenou k lepšiemu je však dlhý časový úsek vyjednávania, pripomienkovania, obhajovania, presviedčania, implementácie do praxe a pod. Mám osobnú motiváciu pracovať v prospech ľudí s mentálnym postihnutím a mojím mottom je Žiť v spoločnosti tak normálne, ako sa len dá. Toto motto podľa mňa vystihuje všetko to, čo chceme dosiahnuť. Verím, že na Slovensku vzniknú nové podporované bývania, chránené dielne, kvalitné denné centrá, že sa nám podarí zmeniť nevhodnú legislatívu, získame nových sympatizantov a dostatok finančných zdrojov na naše aktivity.“

• **2010** • 30 rokov ZPMP v SR, významná zmena – ratifikácia Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím. ZPMP v SR robí kampaň Sme takí istí ako vy, chceme žiť s vami! Tridsiate výročie sa nieslo v znamení viacerých aktivít. Deň krivých zrkadiel dostal novú podobu a mesto Bratislava žilo slnkom, farbami, emóciami a tancom. Večerný koncert skupiny Gladiátor v Divadle Aréna roztancoval celé publikum a na záver sa k oblohe zniesli balónsťastia. Kampaň bola zameraná na zvyšovanie vnímavosti spoločnosti voči problematike mentálneho postihnutia. ZPMP v SR problematiku komunikovalo prostredníctvom médií a aktivít určených pre verejnosť. Ľudia s mentálnym postihnutím žijú s nami a chcú rovnaké šance na vzdelávanie, prácu či trávenie voľného času. V rámci kampane sa konalo viacero aktivít po celom Slovensku. TV spot a rozhlasový spot „Slovenskóóó sme aj my. Chceme žiť s vami.“ boli vysielané v mnohých médiách. Časopis Informácie pri príležitosti výročia ZPMP v SR zverejnil zaujímavé správy z činnosti členských organizácií.

• **Rok 2012** • Kampaň Nechcem, ale musím! Cieľom kampane je presvedčiť verejnosť, že aj ľudia s mentálnym postihnutím majú právo rozhodovať o svojom živote a dosiahnuť legislatívne zmeny umožňujúce ich plnoprávny život. Ľudia pozbavení spôsobilosti na právne úkony nemôžu rozhodovať o tom, kde a s kým budú žiť, kam pôjdu, čo môžu a čo nemôžu robiť, ich súkromie býva narušené. Nemajú právo sa rozhodnúť v celkom bežných veciach a už vôbec nemôžu hovoriť do dôležitejších

rozhodnutí. Nemôžu nakladať so svojím majetkom, nemôžu voľiť, nemôžu uzatvoriť manželstvo... Ba dokonca nemôžu ísť do obchodu kúpiť si obyčajný rožok, lebo aj to je právny úkon. Súčasťou reformy opatrovníctva, ktorú ZPMP v SR iniciovalo, je aj návrh na zrušenie inštitútu úplného pozbavenia spôsobilosti na právne úkony. Tento návrh zaistiť naplnenie textu Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím. Slovenská republika musí urobiť vhodné opatrenia, aby zabezpečila ľuďom s mentálnym postihnutím prístup k podpore potrebnej pri uplatňovaní ich spôsobilosti na právne úkony. V roku 2013 sme natočili päť videoklipov (www.nechcemalemusim.sk), ktoré sú na sociálnych sieťach.

• **Rok 2015** • 35 rokov ZPMP v SR Pri príležitosti tohtoročného výročia ZPMP v SR pripravilo viacero aktivít. 12. júna sa uskutoční desiaty ročník Dňa krivých zrkadiel. Zrealizujeme verejnú finančnú zbierku, ktorej výťažok bude venovaný na rekonštrukciu a výstavbu vzdelávaco-rehabilitačného centra BIVIO na prípravu a zamestnávanie ľudí s mentálnym postihnutím (modelový projekt). 25. júna sa uskutoční krst knihy príbehov zo života ľudí s mentálnym postihnutím a ich rodín, krstiť bude pani Iveta Radičová, moderovať Dado Nagy a hudobne sprevádzať Laco Lučenič. 4. septembra sa bude konať vernisáž dvadsiateho ročníka Výtvarného salónu ZPMP v SR, ktorej bude v dopoludňajších hodinách predchádzať slávnostná konferencia pri príležitosti výročia ZPMP v SR. Večer bude ukončený spoločným stretnutím ľudí s mentálnym postihnutím, rodičov, odborníkov, členov ZPMP v SR spojeným s neformálnou zábavou.

Na základe podkladov z archívu ZPMP v SR spracovala PhDr. Iveta Mišová riaditeľka Republikovej centrály ZPMP v SR

Ako sme začínali, o čom sme snívali

Dneš už málokto tuší, že denný pobyt na Lubinskej v Bratislave v r. 1969 vznikol z iniciatívy a obetavosti niekoľkých rodičov detí s mentálnym postihnutím. Mohlo sa to stať len vďaka politickému odmäku po Pražskej jari a domnievam sa, že tento úspech jednotlivcov čase kolektívneho rozhodovania sa akosi podpísal pod našu sebadôveru a pomohol nám aj naďalej pretláčať svoje požiadavky na starostlivosť o naše deti a sociálnu starostlivosť všeobecne. Aká pevná bola konšpirácia strany ohľadom postihnutých ľudí dokladá aj fakt, že hoci som so Števkou bola na klinike na Úprkovej pečená-varená, chlapec mal už 16 rokov, keď mi akýsi doktor povedal o dr. Černayovi, ktorý pracuje na tejto klinike a zaoberá sa výskumom Downovho syndrómu. Už v tom čase organizoval pobyty detí s DS spolu s ich matkami v Tatranských Mlynčekoch. V tom čase niečo úžasné a pre neinformovaných až nepredstaviteľné!

Zašla som teda za dr. Černayom a na moje veľké prekvapenie našla som v ňom spriaznenú dušu! Všetko, o čom sme s inými rodičmi snívali, čo sme kritizovali a ako sme si predstavovali lepší život našich detí, on cítil tak isto. Medzi rečou spomenul, že v Čechách už niekoľko rokov existuje „niejaké rodičovské združenie“, ale nie ZRPŠ. Viac mi nebolo treba! V tom čase už ústav viedla dr. Dovinová, ktorá pravidelne a dosť často cestovala do Brna na skusy do podobného zariadenia, aké sme mali my. Pomyslela som si, že nemôže byť nič ľahšieho, ako ju požiadať, aby získala kontakt na to české združenie, keď rodičia alebo personál tamjšieho ústavu musia o ňom vedieť.

A skutočne, pani riaditeľka kontakt získala, ale trvalo tri roky, kým som ho od nej vypáčila. Odkladala to pod rôznymi zámienkami, ktoré mali zakryť len to, že jej manžel bol členom kontrolnej a revíznej komisie a že strana a vláda neboli naklonené vzniku slovenského združenia. Straníčka teória totiž hlásala, že v socializme budú všetci ľudia zdraví a šťastní a postihnutí ľudia do tohto lega nepasovali.

No keď som konečne kontakt dostala, začali sa diať veci! Napísala som na adresu predsedu predsedu SPMP Brno Františka Halma a obratom som dostala obsiahlu odpoveď

Ani lekári neboli vzdelaní v tejto oblasti a boli ovplyvnení všeobecnou mienkou, že deti s mentálnym postihnutím sa rodia len alkoholikom a syfilitikom. Sama som zažila, že keď som prišla k istej lekárke so synom, zašomrala si, ale dosť nahlas: „Toto sú tie deti našich syfilitikov.“

Bolo mi jasné, že bez zmeny náhľadu verejnosti a odborníkov nikdy nedosiahneme zmenu. Preto sme začali „vyťahovať“ naše rodiny von z izolácie. Chodili sme s nimi do divadla, na spoločné vychádzky, organizovali sme výlety, hudobno-pohybovú výchovu, diskotéky, súťaže. Organizovali sme plavecký výcvik, súťaže v kreslení, z ktorých sme víťazné výkresy posielali na svetovú výstavu diel mentálne postihnutých (MENCAP). Získali sme od národného výboru zdevastované priestory na Panenskej, svojpomocou sme ich zadaptovali a založili sme prvý klub rodičov a detí v Československu. Tu sme usporadúvali spoločné oslavy narodenín a menín, učili sme deti domácim prácam, zhotovovali sme rôzne drobné darčeky.

Predseda pražského SPMP Ing. Procházka, môj verný priateľ a podporovateľ, ma zásoboval zahraničnými článkami o problematike mentálneho postihnutia, o sociálno-právnych otázkach, vzdelávaní, zdravotnej starostlivosti atď.

Tieto materiály som spracovávala a uverejňovala ich v obežných listoch, ktoré sme posielali na všetky dostupné adresy. Nazvali sme ich Informácie. Mali veľký ohlas nielen u rodičov, ale aj u odborníkov.

Vyrábali sme ich doslova na kolene. Texty som prepisovala najprv na ormig, neskôr na blanu a nakoniec na xerox. Pani Brestenská neskôr zriadila, že prepisovanie si vzala na starosť jedna pracovníčka Výskumného ústavu pedagogického. (Nie, že by bol riaditeľ VÚP taký ústretový, ale rozmnožovať niečo bez súhlasu a kontroly KSS bolo nemožné.) Po rozmnožení som dostala haldy papierov, ktoré bolo treba skompletizovať, zošiť, vložiť do obálok, napísať adresy, nalepiť známky a odnieť do schránky. Niekedy to bolo aj osemsto exemplárov, ktoré pozostávali zo šestnástich až dvadsiatich štyroch strán. Práca pre otoka, ale robila som ju s nadšením, pretože som videla a cítila, že rodičom to pomáha.

Okrem tejto činnosti sme vstupovali aj do legislatívy, predkladali sme návrhy na zlepšenie starostlivosti o rodiny s mentálne postihnutými deťmi, pripomienkovali sme zákony a neskôr sme sa spolu s ostatnými členmi spoločností zdravotne postihnutých stali členmi Medzirezortnej komisie pre otázky starostlivosti o zdravotne postihnutých.

Federálne Ministerstvo práce a sociálnych vecí spolu s republikovými ministerstvami organizovali rekreačno-rehabilitačné pobyty pre rodiny s postihnutými deťmi. Zúčastňovali sa ich aj naše rodiny a neskôr, keď táto akcia prestala existovať, organizovali sme ich sami. Odľahčovacou službou pre rodiny bolo aj Športové leto – prázdninový mestský tábor, najskôr tri týždne, neskôr už len dva. V organizovaní tohto podujatia nám veľmi pomohol riaditeľ DSS Rosa, ktorý nám bezplatne poskytoval každoročne priestory ústavu na Dúbravskej ul.

Pre rozšírenie znalostí a lepšiu orientáciu rodičov v sociálno-právnej oblasti sme pravidelne organizovali besedy s odborníkmi a prednášky. Dokonca aj počas rekreácií sme pozývali sociálnych pracovníkov, aby pomohli rodičom riešiť ich problémy v tejto oblasti.

Naše snaženie prinášalo výsledky v pribúdaní členov z celého Slovenska. V mestách, kde bolo už viac členov, sme vytvárali pobočky, aby si ľudia v jednotlivých regiónoch mohli sami presadzovať zlepšenia, podľa hesla „Každý vie sám najlepšie, kde ho bota tlačí.“ Ako prvý sa príležitosti chytil Martin. Pre mňa to bolo symbolické – Martin, typické slovenské mesto, rodisko mnohých skvelých ľudí, aj v tomto ohľade prvý vstúpil do nášho spoločného zápasu. Nikdy nezabudnem na skvelé ženy: PhDr. Alenu Repiščákovú, učiteľky Cilku Ceckovú a Želku Cetlovú, ktoré s entuziazmom začali pracovať na spoločnom diele. O čosi neskôr pribudli Košice, kde sa stal predsedom Pavol Čief a za nimi Žilina so Soňou Holúbkovou a Jánom Kolečákom, Banská Bystrica išla do toho s vedúcou odboru soc. vecí v spolupráci so zástupcom rodičov p. Klajbanom. Postupne pribúdali pobočky aj v menších mestách a obciach, kde osvetení rodičia alebo odborníci pochopili, že čím viac nás bude kopať, tým skôr sa brány otvoria.

Zásluhou Ing. Procházku sme nadviazali styky aj so zahraničnými organizáciami, napr. v Maďarsku, Poľsku, Nemecku, Rakúsku a hlavne s ILSMH – medzinárodnou organizáciou zväzov mentálne postihnutých. Napriek všetkému snaženiu a nepopierateľným úspechom nesmeli sme byť členmi Zväzu invalidov a tým ani členmi Národného frontu, čo nám znemožňovalo dostávať na činnosť nejaké dotácie a podporu. Z rezervy Ing. Bohuša, riaditeľa odboru rodinnej a sociálnej starostlivosti MPSV v SR, sme ročne dostávali 10000 Kčs, ktoré sme spravodlivo delili medzi pobočky. Inak sme vyberali symbolické príspevky na akciách a často sme sa skladali „do klobúka“. Niektorí členovia podporovali združenie vecnými aj finančnými darmi. Tu musím spomenúť najmä rodinu Fulleovcov a Bušinských, ktorí mi boli vždy po boku aj po ruke a bez ktorých by som nebola toľko zvládla.

Zamatovú revolúciu sme privítali s veľkým a naivným nadšením. Mysleli sme si, že teraz sa veci vrátia do svojich koľají, že náš štát začne podporovať a umožní nám uskutočniť svoje sny o chránenom bývaní, rušení veľkých ústavov, o pracovných príležitostiach pre postihnutých a o sociálno-právnej podpore rodín s postihnutými. Mali sme možnosť navštíviť rôzne zariadenia na západ od nás, a to nás naplnilo novým nadšením a novými plánmi, ktoré sme dúfali s podporou štátu a verejnosti skoro uskutočniť. Žiaľ, nestalo sa tak. Všetkým vám je známe, aké sú u nás aj naďalej pomery v oblasti životných podmienok rodín s mentálne postihnutými.

Dnes, 25 rokov po prevrate zásluhou tvrdej práce a neutí-chajúceho úsilia Republikovej centrálly a predsedníctva sa začínajú objavovať zmeny k lepšiemu, o ktorých sme toľko snívali. Musíme sa z toho tešiť, najmä mladšie rodiny, ktoré už nič alebo veľmi málo vedia o tom, akú diskrimináciu museli naše rodiny znášať.

Ja osobne sa veľmi teším aj tomu najmenšiemu úspechu, nehovoriac už o zásadných zmenách, ktoré sa už usku-točnili a naďalej sa uskutočňujú. Za seba zo srdca ďakujem PhDr. Mišovej za buldočiu vytrvalosť a odhodlanosť, s kto-rou bojuje za naše ciele spolu s JUDr. Stavrovskou a všetký-mi pracovníkmi Republikovej centrálly a Predsedníctva.

Nakoniec chcem poďakovať svojim bývalým spolupracovní-kom a podporovateľom, najmä iniciátorovi založenia ZPMP nebohému MUDr. Černayovi, MUDr. Matulayovi, Boženke Masárovej, ktorá od prvých dní obetavo viedla hospodáre-nie združenia a bola mojou pravou rukou, Mgr. Brestenskej, Ing. Javorskému, dr. Kubicovej, Ivanovi Stehovi, Eve Hincovej, Jankovi Považanovi a ďalším, na mená ktorých si už nespomínam, ale bez ktorých by združenie nemohlo toľko rokov za takých ťažkých podmienok vytrvať.

Bratislava, apríl 2015

Elena Kopalová
predsedníčka združenia v rokoch 1980 – 1990

Spolupráca so zahraničím

Na začiatku deväťdesiatych rokov minulého storočia začala po otvorení hraníc intenzívna spolupráca so zahraničím. Ani združenie nebolo výnimkou. Deväťdesiate roky boli charakteristické nadväzovaním nových kontaktov, priateľstiev, výmenou informácií, učením sa novým veciam. Stretávali sa odborníci, rodičia, ľudia s mentálnym postihnutím. Po roku 2000 sa pripravovalo Slovensko na vstup do Európskej únie. Viaceré aktivity, stretnutia i projekty boli zamerané týmto smerom. Po vstupe do EÚ sa zahraničná spolupráca rozvinula najmä s Inclusion Europe, pričom sa realizovalo množstvo zaujímavých projektov. Pokračujúca spolupráca s centrálou Lebenshilfe bola rozšírená o aktívnu spoluprácu s niektorými regionálnymi Lebenshilfe.

Spolupráca s Lebenshilfe Nemecko sa tradovala cez dlhoročné kontakty našich popredných odborníkov, predovšetkým zásluhou profesora Karola Matulaya. Vďaka odbornému zastúpeniu viacerých popredných odborníkov na významných medzinárodných podujatiach a úsilíu Inclusion International pomôcť postkomunistickým krajinám sa podarilo rozvinúť systém podpornej činnosti rodičovským organizáciám cez partnerské patronátne vzťahy s Lebenshilfe. V roku 1993 sa realizoval dôležitý projekt *Podpora pre organizácie rodičov a rodiny s mentálne postihnutými deťmi v SR* financovaný cez program Phare Európskym spoločenstvom a Lebenshilfe SRN. Vypracovali ho G. Freyhoff z Lebenshilfe spolu s M. Šustrovou, vtedajšou predsedníčkou združenia. Medzi najdôležitejšie úlohy patrilo rozšírenie členskej základne a počtu miestnych organizácií, zlepšenie odbornosti profesionálnych pracovníkov a zlepšenie podmienok v existujúcich zariadeniach pre ľudí s mentálnym postihnutím. V rámci projektu sa realizovali tri modelové aktivity, inovatívne služby, aké sme na Slovensku nepoznali. Boli to v Rajci integrovaná materská škôlka, v Bardejove terénna podporná sociálno-zdravotnícka činnosť, služba do rodín a v Bratislave mobilná služba včasnej diagnostiky a starostlivosti. G. Freyhoff: „Vytvorili sa zariadenia a služby, ktoré majú slúžiť na Slovensku ako modelové, uskutočnilo sa veľa seminárov a poradenstva pre rozšírenie kvalifikácie rodičov a pracovníkov. Preložila sa dôležitá literatúra a vydalo viacero brožúr. Toto všetko by nebolo možné bez úsilia mnohých rodičov a odborníkov, starého a nového predsedníctva a zamestnancov sekretariátu.“ Začiatkom roku 1994 malo ZPMP v SR 36 členských organizácií.

Zahraničná spolupráca sa odohrávala vo viacerých rovinách, na Slovensko prichádzali odborníci nielen z Nemecka, ale aj z Rakúska, Anglicka, Francúzska, Holandska, Talianska, Škótska a ďalších krajín, ktorí prezentovali systémy starostlivosti o ľudí s mentálnym postihnutím svojich krajín, ale zároveň učili nové terapie a metódy práce našich odborníkov a rodičov. Mnohí naši členovia združenia a odborníci mali možnosť zúčastniť sa na rôznych kratších i dlhších stážach v rôznych krajinách Európy.

...

V roku 1992 sa uskutočnil na Kramároch v Bratislave seminár *Integrácia a jej rôzne podoby*, na ktorom prednášali odborníci z Il Prossimo Senza Frontiere (Budúcnosť bez hraníc) psychológ Dr. Cudin, Dr. Pedron a ďalší. V roku 1993 zorganizovala PhDr. Viera Záhorcová v spolupráci s Ing. Martou Čarnogurskou a talianskymi priateľmi výmenný rekreačno-liečebný pobyt rodín zo ZPMP v Petržalke a talianskych rodín s postihnutým dieťaťom. V. Záhorcová: „Rodiny zo Slovenska mali možnosť navštíviť školu Dr. Cudina, v ktorej sa pripravujú na život ľudia so stredným a ťažkým postihnutím. Rodičia mali možnosť v praxi si overiť myšlienky a názory talianskych odborníkov na integráciu a spôsob výchovy a vzdelávania ľudí s rôznymi formami a stupňami postihnutia.“

...

Skupina 25 rodičov a odborníkov sa zúčastnila vzdelávacieho pobytu v severnom Porýní-Vestfálsku, ktorého cieľom bola návšteva rôznych zariadení Lebenshilfe a získanie skúseností. Navštívili stredisko včasnej starostlivosti, integrovanú materskú školu, štátnu školu, chránené bývanie, chránené dielne. Pracovný pobyt sa obohatil o milé stretnutie s členmi vedenia Lebenshilfe a rodičovskou radou na zámku v Hammersteine, ktorí slúži ako školiace a rekreačné stredisko. Výsledkom tejto aktivity boli potom ďalšie nové projekty a spolupráca miestnych ZPMP s miestnymi organizáciami Lebenshilfe, ktorá napr. v Malackách a Jakubove pretrváva dodnes.

...

V tom istom roku sa zúčastnili dvaja členovia predsedníctva zasadnutia Inclusion International v Turíne, na ktorom bola prerokovaná žiadosť o vstup ZPMP v SR do tejto organizácie; združenie bolo podmienčne prijaté a po splnení kritérií je od roku 1994 riadnym členom Inclusion International – Medzinárodnej ligy združení pre ľudí s mentálnym postihnutím.

...

Medzinárodného stretnutia v Budapešti na pozvanie maďarskej organizácie ÉFOESZ sa zúčastnili členovia ZPMP z Nových Zámkov. Okrem zábavných programov a výletov usporiadali pre rodiny s deťmi rôzne odborné prednášky. M. Kečkéšová: „Najväčším prínosom pre nás bolo, že sme sa mohli zoznámiť s ľuďmi s rovnakými problémami, mohli sme sa porozprávať o ťažkostiach a radoostiach.“ V nadviazanej spolupráci pokračovali nasledujúce roky.

Náša rodina Kvalita života pre každého, pod týmto názvom sa uskutočnil v roku 1994 I. medzinárodný kongres ZPMP v SR venovaný roku rodiny. Rokovaní na odborné témy v štyroch sekciách a workshopoch sa zúčastnilo vyše 350 odborníkov a rodičov a viac ako 50 detí. Plenárne témy Zdravotnícka starostlivosť, Nezávislý život, Vzdelávanie a Formy pomoci rodine prilákali mnoho našich i zahraničných odborníkov.

...

V roku 1995 sa uskutočnil týždenný študijný pobyt 20 členov z miestnych združení v Lebenshilfe Nemecko za účelom oboznámenia sa s prevádzkovaním chránených pracovísk pre ľudí s mentálnym postihnutím a vytvorenia regionálnych kontaktov.

...

Vďaka nadviazaniu regionálnej spolupráce na pozvanie miestnej organizácie Lebenshilfe sa dve osoby zo ZPMP Echo Bratislava zúčastnili na päťtýždňovej stáži v Hattin-gene, v zariadení chráneného bývania a v letnom tábore s celým systémom práce mali možnosť navštíviť chránené dielne, získané poznatky preniesli do práce na Slovensku.

...

Koncom roka francúzska organizácia UNAPEI usporiadala v Paríži šesťdňovú vzdelávaciu stáž pre členov združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v krajinách strednej a východnej Európy, formou odborných prednášok a rozhovorov; za našu krajinu sa zúčastnili dve osoby.

...

V roku 1996 sa konal II. medzinárodný kongres ZPMP v SR *Chcem pracovať – viem pracovať, príprava na prácu a zamestnávanie ľudí s mentálnym postihnutím*. Na kongrese sa zúčastnilo vyše 260 účastníkov, odzneli mnohé podnetné príspevky o príprave na prácu, návrhy, nové pohľady na pracovné začlenenie formou podporovaného zamestnávania ohlasovali vznik prvých agentúr zamestnávania.

...

Ďalší päťdňový poznávací pobyt sa uskutočnil v roku 1997 vo francúzskom Toulouse vďaka spolupráci s organizáciou Pomoc pre vás a francúzskymi inštitúciami G.S.A. (Garonne Services Association) a A.R.S.E.A.A. (Association Régionale pour la Sauvegarde de l'Enfant, de Adolescent et de Adulte). Účastníci navštívili 12 zariadení pre deti, mládež a dospelých, videli služby pre ľudí s viacnásobným postihnutím a rôzne chránené dielne.

...

V lete 1998 sa konala v holandskom Haagu konferencia Inclusion International a pred konferenciou bolo stretnutie sebaobhajcov a ich podporovateľov z celého sveta. Konferencie sa zúčastnili i zástupcovia ZPMP v SR a prvýkrát i sebaobhajca z Piešťan. Myšlienky sebaobhajovania sa postupne začali šíriť i v našej krajine, najskôr vznikli rekondično-integračné pobyty sebaobhajcov, následne časopis To sme my a postupne pribudli pravidelné stretnutia v Bratislave a ďalších regiónoch Slovenska.

...

V tom istom roku sa konal III. medzinárodný kongres ZPMP v SR *Vzdelávanie pre každého*, na ktorom sa zúčastnilo 243 účastníkov. Najviac diskutovanou témou bola integrácia detí s mentálnym postihnutím do bežnej triedy a s tým súvisiaca téma tvorby individuálnych vzdelávacích programov, ale zaujímavé príspevky sa týkali vzdelávania detí s ťažkým stupňom mentálneho postihnutia a najnovšie poznatky o problematike vzdelávania detí s autizmom. Na kongrese sa stretlo množstvo domácich a zahraničných odborníkov a rodičov.

...

Vidieť v reálnom živote ako fungujú *decentralizované sociálne služby* bol cieľ pracovného pobytu v Holandsku, ktorého sa zúčastnilo 22 osôb zo Slovenska. Domáca pes-túnska starostlivosť, intenzívna terminálna starostlivosť, zariadenie pre sluchovo postihnuté deti, útulok pre týrané ženy, náhradná rodičovská starostlivosť, asociácia pacientov, prístrešok pre delikventnú mládež, škola pre deti s autizmom, sociálno-pedagogické zariadenie. Účastníci mali možnosť spoznať fungujúci, dobre prepracovaný sociálny systém a nábrať inšpiráciu na realizáciu nových, inovatívnych projektov.

...

V roku 1999 sa uskutočnil 12-dňový pracovný pobyt vo Francúzsku. Jeho účastníci mali možnosť navštíviť a bližšie spoznať prácu v chránených dielnach a zariadenia chráneného bývania v Nantes a Blain. Opakovane sa potvrdilo, že raz vidieť je lepšie, ako tisíckrát počuť. Pobytu sa zúčastnili rodiny i odborníci, na spoločnom stretnutí so zástupcami ADAPEI (francúzska organizácia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím) zaznela spoločná potreba pomáhať deťom s postihnutím bez ohľadu na to, z ktorej krajiny človek pochádza.

...

Ďalšie desaťrocie zahraničných vzťahov sa začalo privítaním dvadsaťjedenčlennej skupiny z francúzskej organizácie ADAPEI na Slovensku. Bohatý program zostavilo ZPMP v SR, ubytovaní boli v obci Bystrá, súčasťou programu boli regionálne stretnutia s členmi ZPMP v Banskej Bystrici, Kremnici. Francúzski priatelia spoznali kúsok malej krajiny v strednej Európe, spoznali nových ľudí a odchádzali plní dojemov. V tom istom roku sa zástupcovia združenia zúčastnili na celosvetovom zasadnutí Inclusion International v Írsku, kde prebiehala výmena informácií vzhľadom na vstup do Európskej únie. Ďalšou aktivitou bola účasť na konferencii v Budapešti s témou ľudských práv, ďalší mesiac zástupcovia združenia aktívne vystúpili na konferencii o autizme v Poľsku.

...

V roku 2001 sa konal Európsky letný tábor sebaobhajcov v dánskom meste Djursland, ktorý usporiadala organizácia LEV. Účasť slovenských zástupcov organizovala APZ, n. o., a finančne sa podieľalo ZPMP v SR. Na stretnutí sa zišli sebaobhajcovia z 10 krajín Európy (70 osôb).

...

Zahraničná spolupráca pokračovala realizáciou spoločných európskych projektov. Veľmi zaujímavý bol projekt *Viac práv pre ľudí s mentálnym postihnutím na Slovensku*, do ktorého sa v roku 2002 zapojilo aj ZPMP v SR v spolupráci s Inclusion Europe a Lebenshilfe Nemecko. Projekt bol zameraný na analýzu a dokumentáciu zachovávaní občianskych práv ľudí s mentálnym postihnutím zakotvených v Štandardných pravidlách OSN na vytváranie rovnakých príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím. Išlo jednak o analýzu postavenia a práv a hľadanie riešení zistených skutočností, a zároveň bolo cieľom upovedomiť politických predstaviteľov SR o súčasnom postavení ľudí s mentálnym postihnutím a tiež predstaviteľov Európskej únie. Jedným z výstupov bola *Národná správa Ľudské práva ľudí s mentálnym postihnutím*. Zástupcovia združenia mali možnosť prezentovať národnú správu v Európskom parlamente, kde sa stretli s viacerými poslancami. Okrem iného poukázali na odoberanie občianskych preukazov ľuďom, ktorí boli pozbavení spôsobilosti na právne úkony. Tejto téme sa združenie v tom čase intenzívne venovalo a aj vďaka vplyvu z Bruselu a práci zástupcov združenia sa podarila legislatívna zmena. Dnes už má každý občan právo i povinnosť vlastniť občiansky preukaz.

Pred vstupom do Európskej únie prebiehala intenzívna komunikácia s Inclusion Europe a združenie následne preložilo a vydalo viacero odborných publikácií.

...

V roku 2003 sme sa zapojili do projektu *Deinštitucionalizácia* v spolupráci s Association in Promoting Inclusion Zagreb; v rámci štyroch medzinárodných stretnutí sa diskutovalo o vzniku nových organizácií, o komunitných službách, ich financovaní, o prevencii pred inštitucionalizáciou, práci s rodinami. Výsledky projektu boli prezentované na seminári v Bratislave.

...

V tom istom roku sa udiala dôležitá vec, Európske fórum zdravotného postihnutia EDF prizvalo SR do medzinárodného projektu *Rozvoj kapacity organizácií ľudí so zdravotným postihnutím v desiatich kandidátskych krajinách*, oslovili i ZPMP v SR, veľmi dôležitým výstupom bolo založenie strešnej organizácie Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR.

S Lebenshilfe sme uzavreli v roku 2003 dohodu o budúcej spolupráci formou spoločných projektov. Koncom roka sa zúčastnila delegácia zo združenia pracovnej návštevy v Lebenshilfe Stassfurt na pozvanie pána Dietera Labuddeho, krajinského predsedu Lebenshilfe Saachsen Anhalt. Išlo o dôležité stretnutie, po ktorom začala intenzívna spolupráca.

...

Rok 2004 bol bohatý na zahraničnú spoluprácu. Skupina ľudí s mentálnym postihnutím s asistentmi a odborníkmi sa vďaka podpore z Inclusion Europe zúčastnila v roku 2004 na seminári *Zúčastniť sa znamená spolupracovať, spoluvytvárať, spoluurčovať*, ktorý organizovalo Lebenshilfe v Marburgu. Okrem výmeny informácií a skúseností mali možnosť navštíviť rôzne druhy sociálnych služieb a chránené dielne. Dvakrát nás navštívili partneri z Lebenshilfe. Cieľom tejto návštevy bolo dohodnutie podrobných podmienok spoločného projektu a naplánovanie projektu budúcich Regionálnych centier ZPMP v SR. Valné zhromaždenie Inclusion Europe sa konalo v Dubline. Na pozvanie Rady pre poradenstvo v sociálnej práci sme sa v novembri 2004 zúčastnili na konferencii v Holandsku, ktorej témou bolo postavenie MVO vykonávajúcich advokáciu sociálne znevýhodnených skupín voči autoritám (štátu, samosprávam) a výmena skúseností. Konferencie sa zúčastnili okrem nás aj zástupcovia Holandska, Poľska, Rumunska a Španielska. Na pozvanie Lebenshilfe Nordrhein Westfalen sa v októbri 2004 zúčastnili dvaja sebaobhajcovia s asistentmi medzinárodného festivalu divadla, pantomímy a hudby. Akcia sa konala na počesť 40 výročia vzniku Lebenshilfe Nordrhein Westfalen. Prostredníctvom projektu podporeného Višegrádskeho fondom sme prehĺbili spoluprácu medzinárodnými združeniami z Poľska, Maďarska a Českej republiky.

...

V decembri nás navštívili partneri z Fínska zo vzdelávacej organizácie Häme Polytechnic Vocational Teacher Education College. Rokovali sme o možnostiach budúcej spolupráce.

...

V roku 2005 sme sa zúčastnili medzinárodnej konferencie *Európa v akcii* v Prahe. Ústredným motívom konferencie bol život ľudí s mentálnym postihnutím uprostred komunity. V referátoch z jednotlivých krajín sa hovorilo o aktuálnej situácii služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím, hľadali sa riešenia, prinášali príklady dobrej praxe, navrhovali opatrenia na zlepšenie situácie. Konferencia bola prístupná aj pre sebaobhajcov – ľudí s mentálnym postihnutím.

...

Nadviazanie pracovnej spolupráce a výmenu skúseností priniesla účasť na medzinárodnom seminári *Dialóg medzi Východom a Západom, sieťovanie ako stratégia do budúcnosti* v Nemecku. Témami v pracovných skupinách boli politické a ekonomické východiská pre pracovné zaradenie ľudí s mentálnym postihnutím, interkultúrne kompetencie a manažment kooperácie, chránené dielne a výstavba modelov pre prácu s ľuďmi s MP.

...

V septembri nás navštívili zástupcovia z Lebenshilfe Marburg a z Lebenshilfe Bördeland g.GmbH Stassfurt Nemecko. Uskutočnilo sa pracovné stretnutie v rámci spoločného projektu *Rozvoj kapacity a posilnenie štruktúry ZPMP v regiónoch*, na ktorom sa bližšie špecifikovali podmienky spolupráce a konkretizovali sa pravidlá fungovania a realizácie spoločného projektu. Projekt sa realizoval 3 roky, pričom vzniklo krajské poradenské centrum v Trnave a bol vytvorený vzdelávací modul pre prácu lídrov a členov ZPMP. V rámci neho sa účastníci vzdelávali v oblasti strategického manažmentu, etiky, práci s médiami, vedení tímov, občianskej advokácii a dobrovoľníctve.

...

V apríli sme zorganizovali stretnutie s partnermi zo Španielska a Talianska, s ktorými máme uzavretú nadnárodnú spoluprácu v rámci projektu IS EQUAL *Niekoľko inovatívnych nástrojov na podporu zamestnanosti občanov s mentálnym postihnutím*.

...

Tradičnej konferencie Inclusion Europe *Európa v akcii 2006*, ktorej hlavnou témou bolo celoživotné vzdelávanie, sa zúčastnili aj zástupcovia združenia. Na konferencii sa stretlo 250 účastníkov z celej Európy. Diskutovalo sa o príkladoch dobrej praxe, o rôznych modeloch vzdelávania dospelých.

...

Nadviazanie pracovnej spolupráce a výmenu skúseností priniesla v roku 2005 účasť na medzinárodnom seminári *Dialóg medzi Východom a Západom, sieťovanie ako stratégia do budúcnosti*. Spolupráca pokračovala aj v roku 2006 a v rámci nej sa uskutočnil medzinárodný workshop v ruskom meste Nižný Novgorod. Jeho cieľom bolo spresniť podoby spolupráce, vytvárať siete medzi rôznymi organizáciami v rôznych krajinách. Účastníkmi workshopu boli zástupcovia organizácií, ktoré pracujú v prospech ľudí s mentálnym postihnutím z Nemecka, Ukrajiny, Ruska, Gruzínska, Bieloruska, Bosny a Hercegoviny, Škótska a Slovenska (ZPMP v SR). Ústrednými témami boli práva ľudí s mentálnym postihnutím, práca a možnosti vzdelávania ľudí s mentálnym postihnutím a bývanie ľudí s mentálnym postihnutím.

...

ZPMP v SR sa pripojilo k európskej výzve *Aby deinštitucionalizácia nebola iba slovo...* Túto výzvu iniciovala organizácia Inclusion Europe. Bola založená nová organizácia European Coalition for Community Living (ECCL), ktorej členom sa stalo aj ZPMP v SR. Cieľom organizácie je angažovať sa pre podporu, rozvoj a poskytovanie komunitných služieb ako alternatívy k inštitucionalizácii ľudí s postihnutím.

...

Zúčastnili sme sa na seminári *Viac vedieť znamená viac urobiť* v Poronine, Poľsko, ktorý organizovalo združenie Arteria z Poľska. Zúčastnili sa ho ľudia pracujúci s ľuďmi so zdravot-

ným postihnutím z Poľska, Rumunska, Bulharska, Írska, Škótska, Švédska, Grécka, Talianska, Portugalska, Turecka a Slovenska. Seminár sa prioritne zameriaval na mládež.

...

Ďalšou dôležitou aktivitou v roku 2006 bolo pracovné stretnutie s partnermi zo Španielska a Talianska v rámci projektu IS EQUAL, ktoré sa konalo v Taliansku.

...

Konferencia *Európa v akcii – Občianske práva pre všetkých* sa v roku 2007 konala vo Varšave. Diskutovalo sa o otázkach právnej spôsobilosti občanov s mentálnym postihnutím, o dôležitosti a závažnosti tejto témy, o situácii v Európe, o nových výzvach, ako by sa podporované rozhodovanie mohlo implementovať do našej legislatívy a tiež o tom, kto by mal zlepšiť situáciu občanov s mentálnym postihnutím v oblasti právnej spôsobilosti a sociálnej ochrany dospelých občanov. Významnou témou bol *Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím*, najmä článok 12, rovnosť pred zákonom.

...

V októbri sme sa zúčastnili na dvoch odborných seminároch v Prahe, Česká republika, ktoré organizovali Inclusion Europe a Inclusion International pod názvom *Strategic Policy Seminar for Leaders of the Inclusion Movement a People with disabilities lead their services* – akým spôsobom môžu byť ľudia s mentálnym postihnutím zahrnutí do procesu vytvárania a poskytovania sociálnych služieb. Na seminároch sa diskutovalo o Dohovore OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, o procese prípravy dohovoru, o procese podpisovania dohovoru jednotlivými štátmi, o procese ratifikácie, o práve hovoriť za seba.

...

V novembri sme sa zúčastnili na konferencii *Deinstitutionalisation and community living: comparative perspectives and international implications* v Prahe. Na konferencii boli prezentované výsledky výskumnej analýzy o sociálnych službách poskytovaných ľuďom s mentálnym postihnutím a ľuďom s poruchami duševného zdravia. Hlavným cieľom bola komparácia sociálnych služieb poskytovaných v zariadeniach a poskytovaných komunitných služieb. Porovnávacou štúdiou bolo zistené, že poskytované komunitné služby nie sú drahšie než služby v zariadeniach. Na konferencii boli prezentované i výsledky projektu Svetovej zdravotníckej organizácie, bol predstavený nový *Atlas WHO* – samostatný pre ľudí s mentálnym postihnutím, autistov aj pre ľudí s duševnými ochoreniami.

...

V apríli 2008 sme sa zúčastnili medzinárodnej konferencie *Vzdelávanie pre všetkých* vo Viedni, ktorej iniciátormi boli

Inclusion Europe a Inclusion International. Konferencia sa zaoberala novým trendom – inkluzívne vzdelávanie. Jeho podstata spočíva v myšlienke, že každý človek s postihnutím sa vzdeláva vo svojej komunite, spolu s ostatnými rovesníkmi, nechodí za vzdelaním ďaleko od miesta bydliska. Ide o vzdelávanie na všetkých úrovniach aj o celoživotné vzdelávanie. Svoje skúsenosti v oblasti vzdelávania ľudí s mentálnym postihnutím predniesli takmer 200 účastníkom konferencie aj ďalšie krajiny, ktoré už majú skúsenosti s inkluzívnym vzdelávaním – Kanada, Taliansko, Fínsko, Francúzsko, Veľká Británia, Írsko. Ďalšou medzinárodnou konferenciou, na ktorej boli i zástupcovia ZPMP v SR, bolo *Inkluzívne vzdelávanie* v Grazi. Bola voľným pokračovaním konferencie *Vzdelávanie pre všetkých*. Cieľom konferencie bolo získať prehľad o súčasnej situácii v inkluzívnom vzdelávaní vo svete, v krajinách, kde sú s jeho realizáciou najďalej a majú už dlhoročné skúsenosti. Inklúzia v rámci vzdelávania by mala byť úplne prirodzená. Pretože stále existuje diskriminácia voči ľuďom s postihnutím, tento proces je pomalý. Politické rozhodnutia nestačia, ak nie sú spojené s financiami.

••• V novembri 2008 sa konala pracovná stáž, ktorej sa zúčastnili zástupcovia ZPMP v SR, sebaobhajcovia a zástupca Bratislavského samosprávneho kraja na pozvanie pána Diettra Labuddeho, riaditeľa Lebenshilfe Bördeland, gemeinnützige Gesellschaft mbH. Jej cieľom bola vzájomná výmena informácií a skúseností a dohodnutie vzájomnej spolupráce na ďalšie roky. Účastníci mali možnosť navštíviť rôzne druhy a typy zariadení sociálnych služieb, včasnej starostlivosti, integrovanú škôlku, chránené bývanie a chránené dielne.

••• Spolupráca s pánom Labuddem, ktorá sa dohodla v roku 2004, vyústila do viacerých spoločných projektov, ktoré významne ovplyvnili kvalitu života ľudí s mentálnym postihnutím na Slovensku. Významným bol dvojročný projekt *Vzdelávanie – cesta k rozvoju* prioritne zameraný na vzdelávanie rodičov, manažérov a lídrov miestnych združení na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v oblasti práva, sociálnych vedomostí a zručností, manažmentu, marketingu, PR, politického lobingu a komunitného plánovania. Jeho súčasťou bola stáž účastníkov vzdelávania v Nemeckom Stassfurte (2 x 2 týždne). Do projektu boli zapojení ľudia z rôznych regiónov.

••• V roku 2009 sme sa v Bruseli zúčastnili na medzinárodnom seminári, ktorý zorganizovala asociácia 8mi deň na podporu ľudí s Downovým syndrómom v spolupráci s Regiónom Brusel – Hlavné mesto, ktorý túto neziskovú organi-

záciu podporuje. Asociácia zabezpečuje bývanie, ostatné potrebné služby zabezpečujú iné organizácie v rámci sociálnej siete. Na seminári vystúpili aj zástupcovia Európskej komisie a Združenia európskych regiónov, ktorí informovali o iniciatívach prijímaných na európskej úrovni súvisiacich s problematikou znevýhodnených ľudí a potrebe prijímania takýchto iniciatív.

••• Prostredníctvom Národnej rady občanov so zdravotným postihnutím v SR sme sa zúčastnili Valného zhromaždenia EDF v Aténach spolu s viac ako 200 účastníkmi z 30 národných organizácií 50 európskych organizácií ľudí so zdravotným postihnutím. Delegáti prijali návrh Európskeho akčného plánu, vrátane komentárov delegátov týkajúcich sa prioritných oblastí.

••• *Sympózium o právnej spôsobilosti ľudí s postihnutím vo svetle Dohovoru o právach ľudí s postihnutím*, Brusel, Belgicko zorganizovali európske organizácie EDF – European Disability Forum a European Consortium of Foundations on Human Rights and Disability. Sympózia sa zúčastnilo viac ako sto odborníkov a po prvýkrát sa ho zúčastnili aj právni experti, reprezentanti z európskych inštitúcií ako aj neštátne organizácie, ktoré pracujú na ochrane práv ľudí s postihnutím. Za združenie sa zúčastnili dve osoby. Renomovaní experti z oblasti legislatívy o ľudských právach, právni experti a tvorcovia zákonov úspešne identifikovali prekážky v implementácii článku 12 Dohovoru o právach ľudí s postihnutím na oboch, európskej aj národnej úrovni. Poskytli všeobecný prehľad súčasnej situácie, príklady dobrej praxe. Na konferencii *Europe in Action 2009 – Full Participation and Equality* sa diskutovalo o implementácii základných ľudských práv ľudí s mentálnym postihnutím. Prezentácie a workshopy rozoberali témy ako nezávislý život, bývanie, zamestnanie, vzdelávanie a komunikácia. Na konferencii sa stretlo takmer 300 účastníkov z 25 krajín – ľudí s mentálnym postihnutím, ich asistentov, členov rodín a reprezentantov národných organizácií. Počas všetkých dní konferencie bol otvorený Trh nápadov – miesto pre riešenia a prístupy k nezávislému a dostupnému bývaniu a k službám. Vo workshopoch skupiny diskutovali o individuálnej pomoci a službách, o pomoci rodinám, o kvalite služieb a samostatnom bývaní, o samostatnom rozhodovaní.

••• V júni 2010 sa slovenská delegácia zúčastnila 15. celosvetového kongresu Inclusion International v Berlíne v Nemecku pod názvom *Inclusion – Transforming Global Rights into Action*. Témy kongresu pokrývali všetky aspekty života od detstva po starobu: právo žiť dôstojne, ľudia s mentálnym postihnutím majú právnu spôsobilosť – majú práva robiť rozhodnutia sami pre seba, právo byť zahrnutí do spoločnosti, právo na inkluzívne vzdelávanie, právo nežiť v chudobe, ochrana pred diskrimináciou, boj proti sociálnemu vyľúčaniu. Program reflektoval život ľudí s mentálnym postih-

nutím a ich rodín na celom svete – ich práva, želania, ale aj ich problémy, široké spektrum rôznych názorov a medzinárodných skúseností s príkladmi dobrej praxe.

••• Ďalšie pracovné stretnutie so zástupcami Lebenshilfe Nemecko k projektu *Celoživotné vzdelávanie ľudí s mentálnym postihnutím ako príležitosť pre rozvoj ich osobnosti a nezávislosti* sa uskutočnilo na jar 2010. Globálnym cieľom projektu bolo zlepšiť situáciu vo vzdelávaní dospelých ľudí s mentálnym postihnutím a vytvoriť profesionálne zázemie pre realizáciu vzdelávacích kurzov pre dospelých ľudí s mentálnym postihnutím. Projekt sa začal realizovať v roku 2012, trval dva roky, ukončený bol v októbri 2014. Počas neho sa vyškolilo 11 odborníkov v oblasti vzdelávania dospelých ľudí s mentálnym postihnutím, ktorí stále spolupracujú so ZPMP v SR, vytvorila sa banka vzdelávacích kurzov a zriadilo centrum celoživotného vzdelávania ZPMP v SR. ZPMP v SR sa v roku 2011 stalo partnerom projektu *Pathways to Adult Education for Intellectually Disabled People*, ktorého cieľom bolo podporiť rozvoj celoživotného vzdelávania dospelých ľudí s mentálnym postihnutím prostredníctvom tréningov odborníkov a následným organizovaním vzdelávacích seminárov pre ľudí s postihnutím. Projekt trval dva roky, jeho koordinátorom bolo Inclusion Europe, ďalšími partnermi Slovensko, Taliansko, Chorvátsko, Maďarsko, Estónsko, Španielsko, Litva, Česká republika, Slovinsko. Výsledky projektu, ako aj publikácie *Informácie pre všetkých*, *Nepíšte pre nás bez nás*, *Školenie učiteľov kurzov pre dospelých* sú na webovej stránke ZPMP v SR. V roku 2013 ZPMP v SR ako partner projektu podporilo svojou účasťou aj posledné osobné stretnutie všetkých participantov stretnutia účastníkov *Pathways II*. Stretnutie bolo veľmi podnetné a prinieslo celkový spätný pohľad na všetky vykonané aktivity a dosiahnuté výstupy. Bolo veľmi inšpirujúce počúvať kolegov, rozprávať o veciach, ktoré sa im podarili, či už o brožúrkach v ľahko čitateľnom štýle alebo novozaložených skupinách sebaobhajcov a ich podpore.

••• Zapojili sme sa do projektu *Detské práva pre všetky deti*. Všeobecným cieľom projektu bolo zameranie na implementáciu Dohovoru v EÚ a politik, ktoré ovplyvňujú deti s mentálnym postihnutím. Projekt spájal odbornosť v oblasti mentálneho postihnutia a práv dieťaťa projektových partnerov – Inclusion Europe, Eurochild, Pedagogická fakulta Karlovej Univerzity v Prahe a 22 národných expertov. Národné správy boli napísané na základe spoločnej metodológie s použitím oboch metód – kvalitatívnej aj kvantitatívnej – na získanie rovnomerného obrazu o situácii v 5 oblastiach: *zdravie, vzdelávanie, zneužívanie, rodina a deinštitucionalizácia a podpora a participácia detí*. Záverečná konferencia k projektu sa uskutočnila v októbri v Bruseli. Zúčastnili sa jej reprezentanti organizácií, ktorí sa zaoberajú právami dieťaťa, členovia európskych inštitúcií, štátnych aj mimovládnych inštitúcií.

••• Ďalším projektom zameraným na deti, do ktorého sme sa zapojili prostredníctvom NROZP v SR, bol projekt *Participácia detí a mládeže v Slovenskej republike – Hodnotenie politiky*. Hodnotenie sa zameriavalo na participáciu detí a mládeže v nasledujúcich oblastiach: *rodina, náhradná starostlivosť, zdravotná starostlivosť, vzdelávanie a škola, mimoškolská činnosť, prípady násilia, súdne a administratívne konania (vrátane trestného a imigračného konania), verejný život a občianska spoločnosť, deti v médiách*. Zadávaateľom hodnotenia politiky participácie detí a mládeže bola Rada Európy a nadväzuje na projekt uskutočnený v pilotnej krajine, Fínsku, kde bola metodológia analýzy participácie detí a mládeže otestovaná. Do procesu hodnotenia sa zapojila široká škála expertov spolu s deťmi a mládežou.

••• *Association of Service Providers for Persons with Disabilities (EASPD)* koordinovalo projekt Comenius pod názvom *Cesta k inklúzii* (P2i). Bol realizovaný 11 partnerskými organizáciami v 10 štátoch EÚ a vytvára európsku sieť a vedomostné/vzdelávacie centrum o inkluzívnom vzdelávaní. ZPMP v SR sa stalo partnerom pre zorganizovanie seminára na Slovensku na jar 2012. Samostatný významný prínos seminára tvorila prezentácia EASPD o cieľoch a predbežných výsledkoch projektu a o web stránke základného vzdelávacieho centra Inkluzívne vzdelávanie pre všetkých, ako aj možnostiach využívať a zdieľať know-how, ktorými disponujú členské organizácie EASPD. Zo záverov vyplynulo, že legislatívne prostredie je vytvorené, avšak rezonuje potreba aktívnej podpory a realizácie politiky inklúzie zo strany štátu.

••• Konferencia *Europe in Action 2013 – Ageing People With Intellectual Disabilities and Their Families* sa konala v slovinskej Ľublani. Organizátorom bola Inclusion Europe, zameraná bola na problematiku starnutia populácie a rýchlo sa zvyšujúci počet ľudí s mentálnym postihnutím v seniorskom veku. V súvislosti s týmto faktom čelí Európa aj celý svet zásadnej výzve – vytvoriť a etablovať sociálne, voľno-časové a vzdelávacie programy pre seniorov s mentálnym postihnutím.

Spracovala PhDr. Iveta Mišová

Milí čitatelia, prinášame vám výpoveď otca, ktorý sa s nami podelil o svoj životný príbeh. Ak ste aj vy zažili zaujímavé situácie, príbehy, s ktorými by ste sa chceli podeliť, kontaktujte redakciu časopisu e-mailom na adresu zpmpvsr@zpmpvsr.sk, prípadne zašlite článok poštou na adresu ZPMP v SR, Štúrova 6, 811 02 Bratislava

Príbeh môjho syna Eda

Jedného dňa prišlo na svet zdatné chlapča a mne ako oteckovi sa zdvihlo sebavedomie. Bohužiaľ, sociálny systém vtedy nevytváral dostatočné podmienky na to, aby mladé mamičky mohli zostať dlhšie doma. Po polroku väčšinou utekali do práce, i keď vedeli, že dieťa potrebuje v tom čase najmä mamu. V našom prípade sme sa utešovali, že je všetko v poriadku, lebo sme syna dali opatrovať susedke, ktorá bývala nad nami a bola s rovnako starým dieťaťom doma.

Neskôr nás susedia upozorňovali, že v byte je stále hluk a plač. Naš syn začal chorľavieť. Návšteva u lekára potvrdila podozrenie, syn bol anemický. Ani výmena opatrovateľky už nepomohla. Myslím si, že ochorenie spôsobila nezodpovednosť prvej opatrovateľky. Skončil v Detskej nemocnici, kde sa rozhodli urobiť čiastočnú výmenu krvi, po ktorej dostal horúčky. Týždeň ležal v horúčkach a potom upadol do kómy. Lekári nevedeli príčinu a ja som sa cez priateľov dostal na konzultáciu do nemocnice na Bulovke do Prahy. Avšak lekári v Detskej nemocnici v Košiciach povedali, že to už nemá význam. Neuspokojil som sa s takýmto negatívnym konštatovaním a išiel som ešte do Detskej nemocnice na Karlovom námestí v Prahe. Nemocnica bola práve v rekonštrukcii, ale pani primárka mi odporučila Detskú nemocnicu v Bratislave. Hneď z Prahy som tam išiel. V Bratislave súhlasili s prijatím s podmienkou, aby bola pri synovi ako opatrovateľka manželka. Všetko sa zariadilo a na druhý deň boli letecky prevezení do Bratislavy. Žil som v dôvere, že sa to zlepší, no mýlil som sa. Syn už tretí mesiac ležal v kóme. Už som neveril, že zistia príčinu. Priatelia v Bratislave nám napokon vybavili šikovného lekára, ktorý určil diagnózu za jeden deň. Zápal mozgových blán a TBC... Ihneď na druhý deň syna previezli letecky do Dolného Smokovca do detskej liečebne. Chodievali sme za ním každý týždeň. Liečbu stanovili podľa odporúčenia pána doktora a po pol roku nám povedali, že začína reagovať na zvuky. O dva mesiace neskôr konštatovali, že reaguje na svetlo. O niekoľko mesiacov sme poprosili pána primára v Dolnom Smokovci, či by sme ho nemohli zobrať domov, bolo to práve na Vianoce. Manželka si vybavila neplatené voľno a pomaličky ho učila jesť, lebo nepoznal pevnú stravu iba mixované jedlá, ktoré pil z dojčenskej fľaše. Nevedel ani sedieť, lebo nemal stabilitu a navyše celú ľavú stranu tela mal ochrnutú. I keď pomaly, predsa len každý mesiac prišlo k minimálnemu pokroku. Žiaľ, už sa nedal napraviť mozog, tie mesiace v kóme zanechali stopy. Edo vychodil špeciálnu základnú školu, absolvoval deväť ročníkov. Po skončení školy pracoval vo Výrobnom družstve invalidov. To však „šikovní manažéri“ predali. Dodnes to neviem pochopiť, predsa ľudia s invaliditou, ktorí tam pracovali, nezarábali žiadne tisíce, ale prácu si veľmi vážili. Edo pracoval pri výrobe vianočných stromčekov. Potom už boli všetci nezamestnaní a na invalidnom dôchodku.

Žil som doma sám so synom a jedného dňa som musel ísť na operáciu srdca. Vznikol pre mňa veľký problém s jeho zaopatrením. Pomoc som našiel v Opatskom, v neziskovej organizácii. Problém nastal, keď dali k Edovi za spolubývajúceho mladého fešáka, ktorý Edovi znepríjemňoval život nielen na izbe, kde mu rozbil tri rádiá. V lete som mu doniesol trojkolku bicykel, na ktorom mu povylamoval špice a zdeformoval mu blatníky. Hľadali sme pre Eda inú možnosť ubytovania. Novým zariadením v Košiciach, ktoré môžu využívať hendikepovaní klienti, sú vynovené priestory v Domove sociálnych služieb s priliehavým názvom DOMKO. A toto bolo riešenie i pre môjho syna. Hodnotu sociálnych služieb znásobuje personál svojou odbornosťou a najmä ľudským prístupom ku klientom.

Prvá etapa rekonštrukcie objektu pozostávala z obnovy pôvodných priestorov, ich rozšírenia vrátane modernizácie a nadstavby o jedno poschodie. Vytvoril sa tým priestor na poskytovanie týždenného pobytu pre desiatich klientov. Hlavným cieľom investície bola rekonštrukcia objektu na ploche vyše 1577 m² a zníženie energetickej náročnosti prevádzky zariadenia o vyše 50 % oproti roku 2010. Prvá etapa rekonštrukcie DOMKA stála takmer 1,26 milióna eur. Košický samosprávny kraj ako jeho zriaďovateľ získal na rekonštrukciu a rozšírenie priestorov DOMKA zo Švajčiarskeho finančného mechanizmu 1,07 milióna eur a od vlády SR prostredníctvom projektu Vstúpte k nám ďalších takmer 190000 eur.

Napriek radosti, ktorú máme, máme obavy z budúcnosti. Značná časť klientov má už iba jedného rodiča. Ak ten ochorie tak, že bude hospitalizovaný, vzniká problém, kde bude jeho dospelé dieťa cez víkendy. Možno sa situácia bude riešiť v druhej etape prístavbou kuchyne, jedálne a spoločenskej miestnosti. Teraz jedlo do zariadenia dovážajú. To ukáže budúcnosť.

V rámci pracovnej terapie pre klientov zriadili funkciu vrátnika informátora, čo sa im veľmi páči. Učia sa samostatnosti aj zodpovednosti a získavajú patričné sebavedomie.

Spoločnosť by mala myslieť na ľudí so zdravotným postihnutím a vytvoriť im podmienky na prácu, napríklad by sa mohli uplatniť aj výrobou doplnkových vecí pre niektorý výrobný podnik.

Eduard Mikita, otec

Neľahká a zmysluplná cesta projektu BIVIO

V minulom roku sme vás na stránkach časopisu informovali o projekte BIVIO. Priniesli sme informácie najmä o tom, prečo tento projekt realizujeme a čo je jeho hlavným zámerom. Projekt s názvom Centrum Bivio je podporený nadáciou Velux. Je zameraný na vybudovanie vzdelávaco-rehabilitačného centra pre dospelých ľudí s mentálnym postihnutím. V akej fáze je momentálne projekt? Čo je všetko potrebné spraviť a pripraviť, aby mohol slúžiť svojmu zámeru? Na toto a aj iné sa pýtame projektového manažéra Mgr. Mariána Horaniča.

Len pre zopakovanie – o aký projekt ide a čo je jeho hlavným cieľom?

Našou hlavnou ambíciou je, aby Centrum Bivio poskytovalo široké spektrum vzdelávacích a rehabilitačných aktivít za účelom efektívnej prípravy ľudí s mentálnym postihnutím na zamestnanie. Vzdelávacie programy budú zamerané na základné poznatky a zručnosti súvisiace so zamestnaním – zodpovednosť zamestnanca, základné informácie v súvislosti so zákonníkom práce, interakcia s pracovným kolektívom a kolegami, priblíženie hierarchie v zamestnaní, ale aj správa osobných financií. Samozrejme, podstatnú časť vzdelávania bude tvoriť samotná praktická príprava ľudí s mentálnym postihnutím na zamestnanie v konkrétnom type zamestnania.

Prvá zmienka o projekte bola už v časopise Informácie 3-4/2014. Čo ste za toto obdobie na projekte spravili a ako sa projekt vyvíjal?

Najdôležitejším výsledkom predchádzajúcej práce projektového tímu bolo zakúpenie nehnuteľnosti na realizáciu projektu. Samotnému podpisu zmluvy o kúpe však predchádzalo viacero nevyhnutných krokov. V prvom rade išlo o komplikované hľadanie vhodnej nehnuteľnosti. Keďže hlavný donor projektu Nadácia Velux neumožňuje využiť príspevok na zaplatenie dane z pridanej hodnoty, hľadali sme nehnuteľnosť, ktorej kúpa by nebola touto daňou zaťažená, čiže takých majiteľov, ktorí nie sú platcami DPH. Znamená to, že sme oslovili väčšinu ministerstiev, Úrad Bratislavského samosprávneho kraja, Hlavné mesto SR Bratislavu, viacero mestských častí v Bratislave, ale aj Konferenciu biskupov Slovenska.

A aký bol výsledok stretnutí? Našli ste vhodnú budovu?

Úvodné početné stretnutia s predstaviteľmi spomenutých inštitúcií nevedli k očakávaným výsledkom. Ponúkané nehnuteľnosti boli buď v absolútne nevyhovujúcom prostredí, v katastrofálnom stave za neprijateľnú cenu, alebo dokonca na majetkovo nevysporiadaných pozemkoch. Samozrejme, pri hľadaní sme sa neobmedzili iba na komunikáciu so spomínanými inštitúciami, ale hľadali sme aj iných potenciálnych majiteľov vhodných nehnuteľností. Práve vďaka tejto aktivite sme v lete 2014 objavili nehnuteľnosť, ktorá svojou rozlohou a polohou vyhovovala našim zámerom. Majiteľom nehnuteľnosti bol Cirkevný zbor Evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku Bratislava – Rača, teda tento majiteľ nie je platcom DPH, čo atraktivitu nehnuteľnosti pre nás ešte zvýšilo. Počas viacerých stretnutí s predstaviteľmi Cirkevného zboru ECAV v Rači na čele s pánom farárom Dušanom Kováčikom sme sa dohodli, že z viacerých záujemcov uprednostnia práve nás. Veľmi sa im páčil zámer využitia nehnuteľnosti, pretože plánujeme, aby bol novovytvorený priestor otvorený pre komunitu nielen Račanov, ale i návštevníkov tejto zaujímavej mestskej časti v Bratislave.

Na väčšinu projektov treba mať spolufinancovanie. Je to tak aj v tomto prípade?

Áno, napríklad náklady na rekonštrukciu a vybavenie objektu predstavujú významnú položku, taktiež potrebujeme dofinancovať časť prevádzkových nákladov. Preto sme začali už koncom minulého roku hľadať ďalších finančných partnerov pre projekt. Oslovili sme viac ako 50 veľkých firiem a spoločností z rôznych sektorov s prosbou o partnerstvo a podporu.

A podarilo sa?

Väčšina oslovených spoločností neodpovedala, niektoré dali zamietavú odpoveď a niektoré nám odporúčali uchádzať sa o podporu prostredníctvom ich nadácií či grantových programov. Ku dňu vzniku tohto rozhovoru realizáciu projektu BIVIO podporila iba Nadácia ESET sumou 7500 eur. Vďaka ich podpore sme vytvorili niekoľko vzdelávacích kurzov pre potreby projektu a zakúpili časť materiálu potrebného na rekonštrukciu objektu.

Ako pokračuje projekt v súčasnosti a kedy bude projekt naplno spustený?

Pokračovanie projektu vyžaduje uskutočniť veľké množstvo malých i väčších krokov. V ďalšej fáze sa sústredíme predovšetkým na zabezpečenie nevyhnutnej rekonštrukcie a úpravy tohto objektu a na zabezpečenie technického vybavenia jednotlivých prevádzok. Musíme spracovať nevyhnutnú projektovú a technickú dokumentáciu, absolvovať proces stavebného konania a získať stavebné povolenie. Musíme zabezpečiť proces výberu dodávateľov stavebných prác a materiálov. Paralelne s prípravou zázemia pre Centrum BIVIO bude skupina odborníkov pracovať aj na príprave obsahov vzdelávacích kurzov, na spracovaní diagnostických postupov a na tvorbe marketingového plánu Centra.

Ako ste vyššie spomínali, tak na dofinancovanie budú zrejme potrebné ďalšie peniaze. Akým spôsobom ich teda chcete získať?

Rekonštrukcia budovy a vyššie spomenuté kroky sú finančne pomerne náročné a veľká časť nákladov bude hrazená aj zo strany ZPMP v SR formou spolufinancovania. Na zabezpečenie spolufinancovania vyhlásilo ZPMP v SR finančnú zbierku, ktorá je spustená od 1. 5. 2015. Každý, kto do zbierky príspeje, podporí rekonštrukciu objektu a nákup jeho vybavenia.

Na záver rozhovoru by sme radi poďakovali pani Elene Kopalovej, Zuzane Vršanskej a dôchodcom, ktorí sa rozhodli pomôcť a darovali peniaze na dofinancovanie projektu. Je veľmi vzácne, že ľudia, ktorí zrejme nepatria k najbohatším v našej krajine boli ochotní pomôcť a príspeť. Ich pomoc si veľmi vážime. Spolu sa im zatiaľ podarilo vyzbierať 450 eur.

Ďalšia naša vďaka patrí neodmysliteľne našim poradcom JUDr. Zuzane Stavrovskej, Ing. Soni Radosovej, Ing. Jane Šimkovej, zástupcom Ministerstva financií SR, ktorí nás svojimi radami a podporou usmernili a nezištne pomohli.

O napredovaní projektu vás budeme pravidelne informovať nielen na stránkach nášho časopisu, ale aj na webovej stránke www.zpmpvsr.sk.

Zhovárala sa Ing. Karola Mihalovičová

Dôstojný život – právo, nie privilegium

KAM SME SA POSUNULI

Keď sme pripravovali projekt, ktorý sme zamerali na riešenie problematiky ľudských práv, netušili sme, aký veľký ohlas budú mať semináre, ktoré sme naplánovali pre rodičov a odbornú verejnosť. Od októbra minulého roka do mája tohto roka sme zrealizovali semináre v každom samosprávnom kraji. Prvý bol seminár **Zodpovednostné konanie osôb s mentálnym postihnutím**, ktorý sa venoval právnym a praktickým riešeniam jednotlivých druhov zodpovednosti za škodu spôsobenú tými, čo nevedia posúdiť následky svojho konania. Účastníci sa dozvedeli, akým spôsobom predchádzať vzniku škody, o vzniku zodpovednosti za konanie človeka, ktorý má obmedzenú spôsobilosť na právne úkony alebo je v celom rozsahu tejto spôsobilosti pozbavený a o význame „dohľadu“ a jeho praktického výkonu. Teoretické vstupy boli popretkávané príkladmi praxe zo života.

Druhý bol seminár **Právne aspekty výkonu opatrovníctva** o problémoch výkonu opatrovníctva nad osobami obmedzenými a pozbavenými spôsobilosti na právne úkony. Cieľom bolo predstaviť právne aspekty výkonu opatrovníctva a diskutovať o aktuálnych sporných právnych otázkach. O tento seminár prejavili veľký záujem zamestnanci zariadení sociálnych služieb. V niektorých krajoch bol záujem taký veľký, že presahoval naše možnosti a kapacity. Semináre viedli JUDr. Zuzana Stavrovská a JUDr. Maroš Matiaško, LL.M., ktorým touto cestou vyjadrujeme veľké poďakovanie za prípravu, lektorovanie a trpezlivé počúvanie príbehov, starostí a za hľadanie čo najlepších riešení sporných vecí. Už dnes, i keď projekt pokračuje, môžeme konštatovať, že ciele, ktoré sme si predsavzali, boli naplnené. Seminárov sa zúčastňovali i ďalší odborníci z oblasti sociálnej práce a špeciálnej pedagogiky, súčasťou seminárov bola prezentácia celého projektu a informovanie o ďalších aktivitách, ktoré združenie v projekte realizuje.

Zaujímavým prvkom bolo premietanie šiestich krátkych videoklipov, ktoré sú súčasťou kampane *Nechcem, ale musím!* <http://www.zpmpvsr.sk/index.php/dostojny-zivot-pravo-nie-privilegium#kampan>

Ľudia, ktorí stáli za organizáciou, prezentáciou a propagáciou, boli PhDr. Iveta Mišová, Mgr. Lucia Takáčová, Mgr. Jana Zámečníková, Mgr. Ľubica Vyberalová, Ing. Karola Mihalovičová a Mgr. Marián Horanič. Pri organizácii seminárov s nami spolupracovali samosprávne kraje, miestne úrady, školy, členské organizácie miest, v ktorých sa semináre konali, zariadenia sociálnych služieb. Ďakujeme všetkým za ústretovosť a ochotu pomôcť so zabezpečením priestorov, techniky, občerstvenia a distribúcie informácií o seminároch. Boli to Úrad Košického samosprávneho kraja, ZPMP Nádej Košice, Hotel Európa Poprad, ZPMP Poprad, ZPMP Prešov, Úrad Prešovského samosprávneho kraja, Úrad Nitrianskeho samosprávneho kraja, Mestský úrad v Nitre, ZPMP v Nitre, Asociácia zväzov zdravotne postihnutých v Trenčíne, ZPMP v Trenčíne, Úrad Trenčianskeho samosprávneho kraja, Gymnázium Pierra de Coubertina Piešťany, ZPMP v Piešťanoch, Úrad Trnavského samosprávneho kraja, DSS Symbia Zvolen, Okresný úrad mesta Zvolen, ZPMP vo Zvolene, Úrad Banskobystrického samosprávneho kraja, primátor Žiliny Ing. Igor Choma, Mestský úrad v Žiline, ZPMP v Žiline, Úrad Žilinského samosprávneho kraja, Úrad Bratislavského samosprávneho kraja.

Paralelne s realizáciou seminárov prebiehali **tréninky zodpovednosti**, ktorých sa zúčastňovali a zúčastňujú dospelí ľudia s mentálnym postihnutím. Učia sa na nich niest zodpovednosť za vlastné konanie, učia sa aké majú práva a povinnosti, ako požiadať o pomoc. Okrem toho získavajú informácie, ako môžu žiť samostatnejšie a rozhodovať o vlastnom živote. Na tréningoch preberajú konkrétne veci s príkladmi dobrej praxe a názornými ukážkami. Už vedia, čo je škoda, kto je za svoje činy zodpovedný, na čo je dôležité myslieť, keď sa čosi stane. Naučili sa, aký je rozdiel medzi priestupkom a trestným činom, čo je zavinenie alebo deliktuálna spôsobilosť a mnoho iných zaujímavých vecí. Krok za krokom postupne nabierajú znalosti a skúsenosti, tréningy absolvujú dvakrát mesačne v Bratislave tri skupiny, po jednej skupine v Detve, v Dunajskej Strede, v Lučenci a v Poprade; skončia koncom júna. Celkový počet účastníkov tréningov je 70 osôb. Na každom tréningu je jeden lektor/lektorka a jedna asistentka, sú to Mgr. Silvia Aziriová, PhD., Agnes Cséfalvay, Mgr. Marián Horanič, Mgr. Marcel Jančovič, Mgr. Mária Gibalová, Ing. Edit Lastyák, Mgr. Jana Malatincová, Mgr. Eva Mazarová, PhDr. Lenka Mindoková, Andrea Szépvá, Mgr. Lucia Takáčová, Mgr. Jana Zámečníková, Mgr. Agnes Zelená. O názoroch účastníkov tréningov sa môžete viac dočítať v časopise To sme my 1/2015.

Jedným z dôležitých cieľov združenia je dosiahnutie opatrovníckej reformy a legislatívne zmeny v súlade s Dohovorom OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím. Veľmi nás potešila správa, že koncom roka 2014 Vláda SR schválila tri významné návrhy zákona, ktoré majú nahradiť Občiansky súdny poriadok z roku 1963. Ide o úpravu vzťahov, ktorými sa riadia účastníci konania na súdoch. Je to revolučný zásah do konania súdov. Rekodifikácia občianskeho procesného práva povedie k zvýšeniu vykonateľnosti práva, k väčšej právnej istote, k skráteniu dĺžky súdneho konania a k zvýšeniu dôveryhodnosti slovenskej justície. Schválený komplex právnych noriem je podľa ministra spravodlivosti SR Tomáša Boreca veľmi zložitý, obsahuje približne 1500 paragrafov. Je preto nevyhnutné, aby sa s ním mohli oboznámiť sudcovia a široká odborná verejnosť či poslanci NR SR. Do prvého čítania bol **vládný návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony**, uvedený v januári ministrom spravodlivosti Slovenskej republiky. Za obrovský úspech považujeme to, že do návrhov boli zapracované zmeny, ktoré navrhlo ZPMP v SR vďaka realizácii projektov Spoločne proti diskriminácii osôb s mentálnym postihnutím a Dôstojný život – právo, nie privilegium.

Za najvýznamnejšiu zmenu považujeme, že už nebude možné úplne pozbaviť človeka spôsobilosti na právne úkony! Toto považujeme za veľký pokrok a úspech v našej systematickej niekoľkoročnej práci. Snahy celého tímu ľudí a spolupracujúcich organizácií smerujú k zavedeniu nových nástrojov na ochranu a podporu ľudských práv osôb, ktoré sú zraniteľné. Podrobnejšie na www.nechcemalemusim.sk Od začiatku projektu sa realizačný tím zaoberá úlohou spracovať **model komunitnej komplexnej starostlivosti o ľudí s mentálnym postihnutím**. Jednotliví odborníci pracujú na zadaných oblastiach, ktoré sú rozdelené podľa časovej osi kopírujúcej jednotlivé charakteristické

etapy života človeka. Na Slovensku sa v súčasnosti realizuje viacero aktivít smerujúcich k zadefinovaniu komunitných služieb pre znevýhodnené skupiny. Dôležitou aktivitou je podpora procesu deinštitucionalizácie. Zadefinovanie nevyhnutných komunitných služieb a ich obsahov sa pre tento proces javí ako kľúčové. Členovia realizačného tímu nielen sledujú aktivity v tejto oblasti, ale sa aj aktívne zapájajú do podpory procesu deinštitucionalizácie. Okrem toho pripomienkovali niektoré dôležité dokumenty týkajúce sa rozvoja komunitných služieb pre skupinu ľudí s mentálnym postihnutím.

Kampaň Nechcem, ale musím! je podporovaná cez projekt prostredníctvom viacerých aktivít. Už sme spomenuli natočené videoklipy, ktoré sú nielen na našich web stránkach, ale i na Youtube. Témou ľudských práv a upozorňovaním na život ľudí s mentálnym postihnutím sa zaoberal i Výtvarný salón v Pezinku (jeseň 2014). Ľudské práva zdôrazňujeme na tlačových konferenciách, na vzdelávacích aktivitách a na Dni krivých zrkadiel. Nebude to inak ani 12. 6. 2015, na desiatom, jubilejnom ročníku. Pri príležitosti výročia a v snahe oboznámiť širokú verejnosť so životom rodín, ktorým sa narodilo dieťa s mentálnym postihnutím, bude koncom júna vydaná kniha *Stačí ľúbiť, s podtitulom Príbehy rodín s deťmi s mentálnym postihnutím*. Kniha vyjde v náklade 1000 ks. Krstnou mamou knihy bude pani profesorka Iveta Radičová. Projekt *Dôstojný život – právo, nie privilegium* bol podporený sumou 104976,- EUR z Fondu pre mimovládne organizácie, ktorý je financovaný z Finančného mechanizmu EHP 2009 – 2014. Správcou Fondu je Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation. Cieľom projektu zameraného na ľudské práva *Dôstojný život – právo, nie privilegium* je Zvýšenie zapojenia MVO do tvorby politik a rozhodovacích procesov na miestnej, regionálnej a národnej úrovni.

téma

V tejto časti témy vám predstavujeme osobnosti, ktoré sa podieľali na vzniku a činnosti združenia.

Elena Kopalová

Pani Elena Kopalová sa narodila som sa roku 1939 v Pardubiciach ako vymodlené dieťa Česky a Slovák, čo predurčilo jej ďalší osud. Po vyhlásení Protektorátu sa rodina musela presťahovať na Slovensko, kde sa im narodili ďalšie štyri deti.

Od roku 1943 žije v Bratislave, tu vyštudovala Vyššiu hospodársku školu, kam ju rodičia dostali horko-ťažko ako nežiaduce dieťa živnostníka – príslušníka slovenskej buržoázie.

Jej snom bolo študovať detské lekárstvo – možno to ovplyvnila jej povinnosť najstaršej dcéry, ktorá mala na starosti ostatných súrodencov. Mala ťažké a neradosné detstvo, ktoré vyústilo do skorého sobáša, ktorý bol rovnako neradosný. Roku 1959 sa jej narodil syn Števkó s Downovým syndrómom a o necelé dva roky dcérka Zuzana, o štyri roky neskôr dcérka Dagmar.

Od narodenia syna všetky sily venovala tomu, aby sa čo najviac dozvedela o jeho postihnutí a spôsoboch výchovy downíka, aby ho čo najlepšie pripravila na život. Keď po oslobodení od školskej dochádzky nastúpil do denného stacionára, kde spoznala ďalších rodičov, ktorí zápasili s rovnakými problémami ako ona a s viac-menej negatívnymi výsledkami. Keď mal syn 16 rokov, zoznámila sa s Dr. Černayom, ktorý sa zmenil o existencii združenia rodičov mentálne postihnutých detí v Čechách a odvtedy nemala pokoj. Zaumienila si, že aj na Slovensku založí podobné združenie a vynaložila veľa úsilia na to, aby sa jej to podarilo. Po dlhých prípravách sa to skutočne podarilo v roku 1980. Zakladajúca schôdza bola na pôde ústavu na Ľubinskej, kde aj získali prvých členov a bola zvolená za predsedníčku. V tejto funkcii zotrvala desať rokov. No s prácou v ZPMP neskončila, pracovala v bratislavskej organizácii, ktorú neskôr rozdelili na štyri miestne združenia a ona zostala predsedníčkou jedného z nich, neskôr členkou výboru MO prvého obvodu. Z rôznych dôvodov prácu v tejto organizácii ukončila a sporadicky dodnes spolupracuje so ZPMP v SR.

Roky práce v združení boli podľa pani Kopalovej snáď jej najšťastnejšími rokmi. Spoznala veľa skvelých ľudí,

odborníkov aj laikov, vzdelávala sa prostredníctvom odborných materiálov, ktorými ju hojne zásoboval Ing. Procházka z Prahy a predseda brnenského SPMP Franta Halm. Svoje poznatky posúvala ďalej ostatným rodičom a bola šťastná, že im aj takto pomáha. Mala šťastie, že jej druhý manžel nerobil prekážky v práci, ktorá jej zaberala všetok voľný čas a umožnil jej aj často vycestovať na rôzne stáže do zahraničia, kým sa on postaral o deti a domácnosť. Cenila si podporu ľudí z ministerstva práce a sociálnych vecí; ich empatia a pomoc veľmi prispeli k zdarenej a úspešnej práci, ktorú členovia združenia vykonávali doslova na kolene a bez finančných prostriedkov. Predsa však dosahovali úspechy v tých časoch nečakané. Správy o združení sa dostávali do ďalších a ďalších miest a obcí, pribúdalo členov a pani Kopalová sa tešila, že im pomáha bojovať s byrokraciou a neochotou úradníkov aj niektorých posudkových lekárov.

Po revolúcii v 1989 sa otvorili nové možnosti vo všetkých smeroch a pani Kopalová mala pocit, že už nevládze aj vzhľadom na rodinné problémy, ktoré ju oberali o sily. Preto presvedčila MUDr. Šustrovú, aby kandidovala za novú predsedníčku združenia.

Keď pani Kopalová iniciovala založenie združenia, isto ani netušila, že sa postupne v spolupráci spoja tisíce ľudí, že sa zrealizujú stovky malých a veľkých projektov, že aj vďaka združeniu sa budú všetky deti vzdelávať, aj ľudia s mentálnym postihnutím budú môcť pracovať a že sa im budú poskytovať rôzne nové druhy sociálnych služieb. Netušila, koľko nových a vzácných priateľstiev na pôde združenia vznikne a koľko vzájomnej pomoci si ľudia vďaka združeniu poskytnú. Združenia žijú a hoci stále je veľa problémov, ktoré treba riešiť, vždy sa objavujú ľudia, ktorí sa spájajú a hľadajú nové cesty na ich riešenie. Pani Kopalovej ďakujeme za to, že spojila rodičov a odborníkov. Patrí jej vďaka za všetku prácu, ktorú vykonala.

PhDr. Iveta Mišová

téma

prof. MUDr. Karol Matulay, DrSc.

Niektorí ľudia vkročia do nášho života a zanechajú v ňom nezmazateľné stopy. Takým človekom bol aj profesor Karol Matulay. Čítať o jeho živote je ako listovať v bohatej kronike, pretože – áno, presne taký bol profesorov život. Nesmierne bohatý a prežitý na plné obrátky až do konca. Jeho žiakom dodnes znejú v ušiach slová, komentujúce stručne vlastnú životnú anabázu: „Veľakrát oplŕvaný, veľakrát obľizovaný“. Vždy vedel prijímať pokorne, bez reptania, najskôr nepriazeň doby, neskôr ťažkosti prichádzajúce s vekom. A popritom všetkom dokázal priviesť do života mnohých ľudí svetlo a nádej. Nikdy sa nevzdával a jeho kroky smerovali vždy vpred. Hoci to veru ľahké nebolo.

Narodil sa 11. októbra 1906 v obci Rajec nad Rajčiankou, neďaleko Žiliny. Jeho otec bol učiteľom a spolu so svojou ženou okrem Karola vychovali ešte tri ďalšie deti. Profesor si uchoval z detstva mnoho živých spomienok, často neradosných, plných zimy a hladu. Keď mal osem rokov, vypukla prvá svetová vojna. Otec narukoval, a tak starostlivosť o deti zostala na matke. Pre celú rodinu to bolo ťažké obdobie.

Ako žiak základnej školy bol Karol pozorný, bystrý, pohotový a úspešný. Učil sa dobre, jeho túžba po vedomostiach bola mimoriadna. Na učenie využíval každú vhodnú príležitosť. Pozorne si všímal život a prírodu, najmä však ľudí, pričom ho zaujímal hlavne ich duševný život. Práve to bolo na malom Karolovi osobité – žil ich radosťami, trápil sa ich starosťami, prežíval s nimi bohatstvo ich duševného rozpoloženia.

Gymnázium navštevoval v Trenčíne, potom v Žiline, a nakoniec v Bratislave. Jeho otec ako učiteľ často menil svoje pôsobisko, rodina sa sťahovala s ním. Možno i preto bol profesor veľkým znalcom Slovenska, presne vedel povedať, kde sa nachádza akákoľvek aj tá najmenšia dedinka, ale aj to, čím je známa.

Po gymnaziálnych rokoch sa rozhodol najskôr študovať architektúru. Od týchto úmyslov ho nakoniec odhovorila

mama, pretože najbližšie štúdium architektúry bolo možné v Brne, čo však stále bolo príliš ďaleko. A tak keď sa rodina presťahovala do Bratislavy, mladému Karolovi sa naskytla možnosť ísť študovať medicínu na lekársku fakultu. Lekárska fakulta v čase jeho maturity pôsobila v Bratislave už päť rokov. Dal prednosť zdanlivo menej významnému, málo preskúmanému odboru – neurológii a psychiatrii. Zodpovedný postoj, nesmierna trpezlivosť, doslova vášň vstrebávať do seba čo najviac poznatkov, aby mohol neskôr rozdávať, charakterizovali profesorove vysokoškolské roky. V roku 1929 sa stal predsedom Spolku československých medikov. Tak začala éra „spolkárenia“, ako sám hovoril. V Bratislave a na Slovensku vôbec to bola prvá vysokoškolská organizácia po vzniku Československej republiky. S ňou boli skoro tridsať rokov nerozlučne spojené stavovské, národné, kultúrne i spoločenské pohyby medikov.

Želaním jeho otca bolo, aby sa venoval neurochirurgii. Vraj preto po promócii nastúpil na Kliniku pre choroby nervové a duševné Fakultnej nemocnice UK, najskôr ako neplatený sekundárny lekár. Psychiatria ho však zaujímala viac, preto ju v roku 1936, po návrate z vojenskej služby, začal študovať. Zároveň na klinike dostal miesto asistenta. Inšpirovaný zahraničím, zaviedol prácu v dielňach s krosnami a stolmi na vyšívanie a domáce práce, vrátane opráv bielizne pre celú nemocnicu. Zrušil používanie kovových ešusov a zaviedol stolovanie s obrusmi a taniermi. Veľmi sa zaujímal predovšetkým o liečbu prácou. V roku 1939 bol habilitovaný na docenta, neskôr v roku 1942 sa stal najmladším slovenským, a vôbec prvým profesorom psychiatrie. V tom čase už Bratislavskú kliniku viedol. Boli to zároveň roky II. svetovej vojny, keď profesor neraz chránil politicky a rasovo prenasledovaných. Ako prednosta kliniky vymohol z väzenia viacerých politických väzňov, prechovával ich na klinike a zachránil ich tak od istej smrti. Zaslúžil sa aj o vybudovanie Psychiatrickej liečebne pre chronických pacientov vo Veľkých Levároch, špecializovanej na ich rehabilitáciu. Po skončení vojny bol nútený odísť z funkcie prednostu psychiatickej a neurologickej kliniky, aj z funkcie profesora na Lekárskej

fakulte Slovenskej univerzity (Univ. Komenského). Pracoval na psychiatrickej ambulancii vo Svätom Juri pri Bratislave. Od roku 1947 pracoval v Psychiatrickej nemocnici v Pezinku, ktorá sa vtedy volala Štátny liečebný ústav pre choroby mozgu. V bývalých železových kúpeľoch k pôvodnému mužskému oddeleniu, kde ošetrovateľov robili vinohradnícki robotníci, na jeho návrh majiteľ zrekonštruoval bývalé maštale pre kone a zriadil tam ďalší pavilón pre ženy. Bolo to ďalšie významné obdobie jeho života. Organizoval, ordinoval, staval, vylepšoval, zavádzal nové metódy liečby i organizovania života pacientov. Vtedajšie psychiatrické oddelenie v Pezinku sa otvára, ruší kazajky, kladie dôraz na spoluprácu s rodinou. Riadi sa prítomným slávneho Francúza Pinela. Mení liečebňu na rehabilitačný športový areál, ktorý má futbalové a volejbalové ihrisko a ako prvý v tom čase v celej republike aj trávnatý tenisový dvorec. Už krátko po nástupe do Pezinka sa profesor Matulay rozhodol, že sa bude v liečebni venovať nielen organizačnej, kuratívnej, ale aj vedecko-výskumnej práci. V nej sa zameriaval na oblasť psychiatrie a neurológie, v ktorej ako lekár narážal na najväčšie problémy. Tam bola lekárska veda zatiaľ bezmocná a bolo treba aspoň uľahčiť utrpenie pacientov a zmierniť následky ochorenia.

V Pezinku to bolo široké spektrum detských chorôb. Pozorne sledoval skupinu detí, ktoré boli postihnuté detskou obrnou a následkom tohto ochorenia zaostávali v mentálnom vývine. Už v predvojnovom období sa profesor Matulay zaoberal epilepsiou. V Pezinku sa k tejto problematike opäť vrátil a sústredil sa najmä na epilepsiu detí a dospievajúcej mládeže. Hlbšie si začal všímať súvislosti, resp. časté prípady výskytu oboch ochorení u jedného pacienta: mentálnej retardácie i epilepsie. Zdôrazňoval, že veľkú úlohu pri liečbe zohrávajú aj rodičia, preto ich treba informovať, poučiť a vycvičiť, aby záchvat nebol príčinou strachu, obavy a pocitu viny. Po skoro desaťročnej práci profesora Matulaya sa Psychiatrická liečebňa v Pezinku zmenila takmer na nepoznanie. Organizovali sa tu odborné semináre, prijímali sa návštevy z iných liečební zo Slovenska, ba aj odborníci zo zahraničia sa chodili učiť od profesora Matulaya. Všetko prekvitalo, až kým sa socialistické ministerstvo zdravotníctva nerozhodlo o prevelení prof. Matulaya na východné Slovensko. Profesor Matulay sa však rozhodol bojovať. Vybojoval si nakoniec miesto krajského neurológa v Nemocnici s poliklinikou na Bezručovej ulici, kde však kvôli stiesneným podmienkam a zlým vzťahom dlho nevydržal.

V roku 1965 dostal príležitosť vybudovať psychiatrickú kliniku v Martine. Tu zastával funkciu psychiatra, od roku 1967 bol menovaný jej prednostom. Usiloval o komplexnú neuropsychiatrickú liečbu dospelých aj detských psychiatrických pacientov.

Kým odišiel v roku 1982 do dôchodku z rôznych, najmä však politických dôvodov, vystriedal niekoľko pracovných zaradení. Po Martine jeho cesty smerovali späť do Bratislavy. Tu sa začína venovať deťom, a to najmä deťom s mentálnym postihnutím. Bol to on, kto osobne intervenoval u šiestich ministrov zdravotníctva, kým ich presvedčil, že je dôležité, aby sa zdravotnícki pracovníci intenzívne zamerali na preventívnu a včasnú medicínsku a psychoterapeutickú starostlivosť o rodinu s postihnutým dieťaťom. Docielil, že bola zriadená ambulancia nerovnomerného vývinu, neskôr Úsek včasnej diagnostiky a terapie detí. Vytrvalo, tvrdohlavo obhajoval práva dieťaťa a matky na prevenciu, na ľudský prístup, na humánny pôrod. Od založenia Úseku včasnej starostlivosti v roku 1992 sa sieť predškolských zariadení, ktoré sa venujú tejto problematike, rozrástla po celom Slovensku. V rodnom Rajci roku 1993 založil integrovanú materskú školu, ako aj terénne služby do rodiny.

Od roku 1990 nesie jeho meno Domov sociálnych služieb na Lipského ulici, v roku 1998 aj Psychiatrická nemocnica v Kremnici.

Profesor Matulay stál aj pri zrode Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v roku 1980, bol jeho čestným členom a do posledných chvíľ sa aktívne podieľal na jeho aktivitách. Od roku 1990 bol aj členom miestneho ZPMP v Petržalke.

Patrí mu aj čestné občianstvo mesta Rajec. Rodinu si založil v roku 1939 a aj v jeho potomstve ostala láska k medicíne. Vychoval veľa psychológov, lekárov, špeciálnych pedagógov – takých, ktorí podľa jeho učenia založili a viedli zariadenia pre ľudí s mentálnym postihnutím na Slovensku. Vždy kládol dôraz na štúdium najnovšej literatúry, snažil sa o zavádzanie najnovších liečebných postupov do praxe. Mnohých odborníkov predstavil a priviedol na odbornú zahraničnú scénu. Slovu „sociálny“ dal nový rozmer, aktívny prístup k riešeniu problematiky postihnutých ľudí bol pre neho typický.

Bol nesmierne pohyblivý, neustále v činnosti. Cestoval po celom Slovensku, prešiel všetky zariadenia sociálnej starostlivosti. Nenásilne ponúkal svoje videnie budúcich zariadení pre ľudí s mentálnym postihnutím. Zdôrazňoval potrebu zamestnávania a prípravy na prácu u ľudí žijúcich v zariadeniach sociálnych služieb (vtedajších ÚSS), tento motív vnímal ako kľúčový pri možnej zmene podmienok života v nich. Aj jeho posledné práce sú o liečbe prácou, o potrebe vzdelávania ergoterapeutov...

Bol lekárom, ktorý sa vedel aj ľudsky priblížiť k svojim pacientom. Zaujímal sa o ich rodinné zázemie, o prostredie, v ktorom žijú. Bol tým obetavcom, ktorý riešil problémy iných aj mimo rámca svojich povinností. Mal rád ruže a ešte radšej nimi obdarovával. Miloval mladosť, hĺbku myšlienky, dobré víno a ľudovú muziku. Rád sa stretával s priateľmi, rád diskutoval. Láskový humor patril k nemu.

Zomrel 20. júna 1998, v nedožitom 92. roku svojho života. Neuveriteľne mladý svojimi názormi, túžbami a plánmi. Veľa nás naučil a veľa nám zanechal. Ďakujeme, pán profesor.

Spracovala Mgr. Zuzana Kolláriková

Použité zdroje:

- Jubileum. In: Informácie, 1996, č. 14/15, str. 1.
- ZÁHORCOVÁ, Viera: Jednoducho ho zaujíma budúcnosť... O mladosti ducha a múdrosti s profesorom Karolom Matulayom. In: Informácie, 1996, č. 16, str. 1-3.
- ZÁHORCOVÁ, Viera: Kytica ruží pre profesora. In: Informácie, 1998, č. 26, str. 3.
- Karol Matulay – životopis. [online]. [cit. 2015-05-13]. Dostupné na internete: <<http://referaty.atlas.sk/prakticke-pomocky/zivotopisy/9360/?page=0>>
- CUPÁK, Jindřich et VÁŽNY, Peter: Prof. MUDr. Karol Matulay, milovník ľudí, prírody, ruží a tenisu. [online]. [cit. 2015-05-13]. Dostupné na internete: <http://www.cspychiatr.cz/dwnld/CSP_2006_3_157_158.pdf>
- Prof. MUDr. Karol Matulay, DrSc.(1906-1998), lekár, psychiater, Čestný občan mesta Rajec. [online]. [cit. 2015-05-13]. Dostupné na internete: <<http://www.rajec.info/article/default/238>>

Doc. MUDr. Jozef Černay, CSc.

Docent Černay sa narodil v roku 1925 v Hlohovci. Tu navštevoval aj základnú školu, na gymnáziu v Trnave maturoval v roku 1944. Medicínu študoval v Bratislave, promoval v roku 1950. Spočiatku pôsobil v Nitre na detskom oddelení, kde pracoval do roku 1953, atestoval z pediatrie v Havlíčkovom Brode. Neskôr pôsobil ako krajský pediater pre kraj Nitra a odtiaľ prešiel na doškoloňovací ústav v Trenčíne. Tu pôsobil ako asistent na detskej klinike pod vedením prof. MUDr. Churu, neskôr prof. MUDr. Andreja Getlíka. Úzko spolupracoval s MUDr. Horanským, primárom detského oddelenia v Liptovskom Mikuláši a so známym biochemikom z Trenčína MUDr. Zdeňkom Cicvářkom, ktorý v tom čase pôsobil ako prednosta oddelenia klinickej biochémie v Trenčíne a súčasne na oddelení starostlivosti o dieťa na povereníctve zdravotníctva. Kandidátsku prácu ukončil v roku 1963 v Brne pod vedením akademika O. Teyschla. Prácu asistenta doškoloňovacieho ústavu prerušil ročným pobytom v Nemecku na dojčenskom oddelení v Chemnitz – vtedajšom Karl-Marx-Stadte, potom dvojročným pôsobením v Tunisku (Béja) – ako vedúci detského oddelenia. Po návrate pracoval od roku 1968 do roku 1970 na povereníctve, neskôr ministerstve zdravotníctva ako prednosta oddelenia starostlivosti o ženu a dieťa. V rokoch 1968 až 1970 bol členom výkonného výboru UNICEF. Na ministerstve zdravotníctva inicioval prepracovanie koncepcie pediatrie a zavedenie skríningového vyšetřovania detí na fenylketonúriu (PKU) a vrodenú hypotyreózu, ďalej sa podieľal na rozšírenom

skriningu vývoja dieťaťa od narodenia do konca tretieho roka veku podľa Knoblochovej, Passamanicka a Sherarda, ktorý bol zavedený do praxe už v roku 1968. Po roku 1970 viedol oddelenie sociálnej pediatrie pri Výskumnom ústave reumatických chorôb, pod vedením profesora Siťaja v pediatrickom laboratóriu na I. detskej klinike DFNSP v Bratislave na Úprkovej ulici. Prednostkou I. detskej kliniky bola v tom čase prof. MUDr. Irena Jakubcová.

Už na ministerstve zdravotníctva sa zaoberal sociálno-pediatrickou problematikou Downovho syndrómu, sledoval niektoré aspekty jeho výskytu. Prvá práca o deťoch s Downovým syndrómom a vrodenej chybe srdca vznikla v spolupráci s prof. MUDr. Izakovičom. Okrem iných epidemiologických štúdií, v nadväznosti na klinické sledovanie na I. detskej klinike, ako boli febris rheumatica, juvenilná chronická artritída alebo vrodenej chyby srdca, sa neustále zaoberal problematikou Downovho syndrómu. Organizoval prázdninové pobyty detí s matkami – tábory v prírode – na zlepšenie výchovných a výučbových efektov, ale aj zdravia pre deti a ich matky, ktoré viedol k systematickej práci so svojimi deťmi. Výsledkom práce v táboroch boli mnohé publikácie aj absolventské práce študentov spolupracujúcich fakúlt. Svoje výsledky mohol porovnať s prácami prof. Retta vo Viedni ako aj v Mníchove u prof. Hellbrüggeho. Na zvýšenie informovanosti populácie o Downovom syndróme napísal brožúrku, ktorá vyšla v dvoch vydaniach, dokonca aj v maďarskom jazyku. O problematike publikoval desiatky prác od výskytu, cez rastové a psychomotorické vývinové parametre až po dermatoglyfické znaky. Vedecká práca bola viackrát ocenená na odbornej a na rezortnej úrovni. Vedecké zameranie jeho prác smerovalo v určitom čase aj na klinickú farmakológiu detského veku. Pod vedením prof. MUDr. R. Dzúrika, Dr.Sc., sa docent Černay angažoval pri výchove pediátrov v oblasti sociálnej pediatrie a pri ďalšom doškoľovaní sestier taktiež v oblasti pediatrie a sociálnej pediatrie. Bol členom výboru Sociálnej pediatrie Slovenskej pediatrickej spoločnosti.

Docent Černay spolupracoval so zakladajúcimi členmi Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím, neskôr s výborom Spoločnosti Downovho syndrómu. Bol redaktorom časopisu Slniečnica, do ktorého prispieval odbornými článkami. Práve problematika ľudí s mentálnym postihnutím a Downovho syndrómu osobitne patrila medzi jeho posledné aktivity. Vo svojej odbornej činnosti neustával ani po odchode do dôchodku. Po roku 1995 sa angažoval aj ako pedagóg, prednášal na Trnavskej univerzite na Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce, neskôr na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o., v odboroch pediatria, sociálna pediatria a sociálna práca s občanmi s mentálnym postihnutím.

Na doktora Jozefa Černaya spomínajú rodičia starších detí a dospelých s Downovým syndrómom ako na svojho doktora „Renčaya“ alebo Jožka s veľkou láskou. Bol nielen dobrým poradcom, ale aj prísny a nekompromisný bojovníkom za práva detí s chromozómom navyše. Deťom s Downovým syndrómom a ich rodičom venoval nielen svoj profesionálny potenciál, ale aj množstvo voľného času. Nelenil pri problémoch navštíviť rodiny doma a v priateľskom kruhu im pomôcť – aj na úkor svojich vlastných doma. Vďaka patrí jeho manželke Elenke, ktorá jeho aktivity nielen tolerovala, ale aj podporovala, jeho dvom deťom a štyrom vnúčatám. Dnes, keď už docent Jožko Černay a pani Elenka nie sú medzi nami, prebral jeho žezlo jeho milovaný vnúčik Juraj, ktorý pomáha chorým deťom na I. Detskej klinike v Detskej fakultnej nemocnici v Bratislave.

Spracovala prof. MUDr. Mária Šustrová, CSc.

PhDr. Alena Repiščáková

Narodila sa roku 1940 v Boleráze, väčšinu detstva prežila vo Vlčkovciach, v dedine, ktorú si zamilovala a ktorú doteraz s láskou navštevuje.

V roku 1950 sa rodina presťahovala do Bratislavy, kde maturovala na Strednej pedagogickej škole roku 1958. Potom absolvovala FFUK, odbor filozofia, slovenský jazyk. Jej prvým pôsobiskom bola Žilina, Vysoká škola dopravná. V roku 1969 odišla na rok do Olomouca, zo zdravotných dôvodov sa vrátila domov a pracovala vo Výchovnom ústave v Zlatých Moravciach, neskôr v Studenom. Roku 1975 sa vydala a nastúpila na Pedagogicko-psychologickú poradňu v Martine, roku 1977 ukončila jednodoborové štúdium psychológie opäť na FFUK v Bratislave. V Martine pracovala do roku 1995, potom už len sporadicky. Určitý čas žila v Bratislave, potom v DSS, v penzióne v Martine a do Bratislavy sa presťahovala roku 2009. Po dvoch rokoch sa z vážnych rodinných dôvodov presťahovala za dcérou do Brna, kde žije doteraz. Má dve dospelé deti.

Okrem profesijnej práce sa celé roky venovala aktivitám v Združení na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím a v Návrate rodinám s deťmi v pestúnskej a profesionálnej starostlivosti.

Bola spoluzakladateľkou ZPMP v Martine, ktoré založili roku 1981 so skupinou nadšencov, ako boli napr. MUDr. Žila, pani Cecková a postupne aj ďalší. V začiatkoch robievali rôzne akcie, ako púšťanie šarkanov, mikulášske večierky, športové hry v prírode a pod. Spolu s bratislavskou pobočkou usutočnili letný pobyt rodín vo Vrátnej doline. Za predsedníctva pani Cetlovej rozvíjali ďalšie aktivity, našli si priestory pre klubovú činnosť, pomáhali vybudovať prvé domovy sociálnej starostlivosti v Martine a Vrútkach aj s celoročným pobytom (v 90. rokoch celkom tri), dôslednejšie spolupracovali s predstaviteľmi mesta. A čas plynul a martinské ZPMP stále ešte žije svojim pravidelným rytmom. Podľa slov pani Repiščákovovej bolo združenie hrdé, keď sa im podarilo spolupracovať s Gymnázium J. Letricha v Martine a hlavne Špeciálnou základnou školou v Martine. Jednoducho, mali šťastie na tvorivých ochotných ľudí a spriaznené duše, ktorým na diaľku vyjadruje svoj obdiv a vďaku.

Ako vidí pani Repiščákovú pani Elena Kopalová? „S Alenou sme spolupracovali od začiatku 80. rokov. Oceňujem jej obetavosť nielen pre rodinu, ale pre všetkých, ktorí potrebovali jej pomoc. Veľmi rýchlo pochopila, čo môže ZPMP dať rodičom mentálne postihnutých detí a vo veľmi krátkom čase po založení ZPMP spolu s ďalšími ochotnými a obetavými ľuďmi založila pobočku v Martine – prvú na Slovensku. Od začiatku spolupracovala s predsedníctvom a aj vďaka jej odborným názorom a poznatkom sme mohli ministerstvu práce predkladať fundovanejšie návrhy a pripomienky týkajúce sa situácie v starostlivosti o ľudí s mentálnym postihnutím. Z detského domova si zobrala dievčatko, s ktorým prežila veľa náročných chvíľ, ale nevzdala to a pripravila dievča na samostatný život najlepšie, ako sa dalo. Alena je jedna z mojich najvernejších kamarátok a bola mi vždy nápomocná radou v pracovných aj osobných problémoch. Určite jej bolo veľmi ťažko, keď na starobu musela opustiť miesta, kde prežila celý život, ale aj vtedy myslela na iných. Hovorila, že bude pomáhať SPMP v Brne, čo aj splnila. Bodaj by sme mali čím viac takých ľudí!“ Pani Repiščáková bola po dlhé roky členkou Predsedníctva ZPMP v SR až do roku 2013. Skvelá žena, vynikajúca odborníčka, ktorá stmeľovala kolektív a pomáhala cennými radami všetkým vo svojom okolí. Počas celého života pomáhala deťom i dospelým ľuďom nielen v profesionálnom živote, ale aj v rámci voľného času. Dnes spolupracuje so združením v Brne. Ďakujeme jej za všetko, čo vykonala, a veríme, že sa ešte budeme stretávať aspoň na výtvarných salónoch či Dňoch krivých zrkadiel. Vďaka.

Spracovala PhDr. Iveta Mišová

prof. MUDr. Mária Šustrová, CSc.

Doktorka, profesorka, predsedníčka, teta Majka Šustrová sa narodila v auguste 1948 v lekárskej rodine v Bratislave. Obsažné, široké oslovenie vystihuje jej vzťah k študentom, pedagógom, pacientom, ale najmä deťom s Downovým syndrómom, ktoré ju oslovujú takto dôverne. Doktorka Šustrová bola v poradí piatym dieťaťom lekára profesora Miloša Nosáľa a jeho manželky Aleny. Nie nadarmo spomíname rodinné zázemie, lebo to ju nielen nasmerovalo na štúdium medicíny, ale ju tiež formovalo smerom k pomoci slabším, chorým a ohrozeným deťom a osamelým ľuďom. Obaja rodičia viedli svoje deti k láske k hudbe, doma sa veľa muzičovalo a spievalo, matka viedla deti aj k modernému a klasickému tancu. Rodičia tvorili nádherný pár, ktorý bolo radosť sledovať nielen pri tanci, ale aj počúvať pri nedozernej studnici krásnych slovenských pesničiek. Ak teraz odbočíme pri opise profesionálnej orientácie, musíme spomenúť doktorkine záľuby a koníčky, medzi ktoré patril samozrejme spev a tanec. Spievala v Detskom zbore slovenského rozhlasu a neskôr v Lúčnici, tancovala v rôznych súboroch. Napriek týmto záľubám sa viac venovala športu, v mladšom veku gymnastike, atletike a lyžovaniu, na vysokej škole už len lyžovaniu, kde pretekala v zjazdovom lyžovaní za rôzne slovenské kluby. Skúsenosti dnes nazývaných „voľnočasových aktivít“ neskôr zúročila pri organizovaní letných pobytov pre deti s mentálnym postihnutím, ale najmä pre deti a dospelých ľudí s Downovým syndrómom.

Po skončení štúdia na Lekárskej fakulte nastúpila ako sekundárny lekár do Detskej fakultnej nemocnice (DFNsP), ale nie na svoje vysnívané pracovisko s kardiologickým zameraním, ale do biochemického laboratória. Problémom sa stalo nečlenstvo otca i jej samej v jednej dôležitej organizácii. Krok za krokom si usilovnou prácou a štúdiom budovala svoje postavenie nielen na Oddelení klinickej biochémie, ale aj na pediatrických oddeleniach DFNsP. Po praxi z pediatrie a atestácii z klinickej biochémie dostala možnosť vybudovať imunologické pracovisko. Okrem

slovenských pracovísk alergológie a imunológie stážovala na popredných imunologických a alergologických pracoviskách v Prahe (ČSAV, Fakultní nemocnice) a v Plzni na Oddelení klinickej alergológie a imunológie. Z klinickej imunológie atestovala v roku 1985 a vzápätí sa stala primárkou prvého oddelenia klinickej imunológie na Slovensku. V doktorandskom štúdiu pokračovala na Lekárskej fakulte UK a odbornú prácu na tému Downov syndróm a imunita obhájila v roku 1992. V roku 1994 založila prvé oddelenie včasnej starostlivosti o deti s Downovým syndrómom pri Ústave preventívnej a klinickej medicíny (dnes Slovenská zdravotnícka univerzita), kde pôsobí doposiaľ ako vedecká a pedagogická pracovníčka. Navyše vedie imuno-alergologickú ambulanciu a ambulanciu pre deti a dospelých ľudí s Downovým syndrómom. Od roku 1995 spolupracovala s profesorom Pueschelom z amerického centra pre deti s poruchami vývinu (Child Development Centre). Okrem výskumného projektu v oblasti antioxidantných enzýmov jej táto spolupráca rozšírila obzor v komplexnom ponímaní problematiky Downovho syndrómu. Výsledkom spoločných prác bola americká monografia o dospievajúcich ľuďoch s Downovým syndrómom a množstvo ďalších publikácií vysoko hodnotených odbornou verejnosťou.

Pedagogická činnosť profesorky Šustrovej sa začala ešte za pôsobenia v DFNsP, neskôr na Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity a od roku 2003 prednáša na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o., kde prednáša problematiku sociálnej práce v zdravotníctve, sociálnu pediatriu a najmä sociálnu prácu s občanmi so zdravotným postihnutím. V roku 1999 habilitovala v odbore sociálna práca na TU v Trnave, od roku 2003 jej bol priznaný titul Vedecký pracovník II pri SAV, od roku 2005 bola mimoriadnou profesorkou a od roku 2011 je riadnou profesorkou v odbore sociálna práca. Prechodne, v rokoch 2012 – 2014, bola garantkou sociálnej práce na Vysokej škole Danubius v Sládkovičove.

Doktorka Šustrová sa angažovala pre tých, ktorí pomoc potrebovali, už počas školských a študentských rokov. Pracovala ako dobrovoľníčka v rôznych organizáciách. Od roku 1990 do roku 1993 bola predsedníčkou Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR. V tomto porevolučnom období sa naskytla možnosť profesionalizácie dovtedy skôr klubovej činnosti združenia. Prvou úlohou bolo vybudovanie sekretariátu a zlepšenie komunikácie a spolupráce s nadriadenými orgánmi, ako boli Ministerstvo práce a sociálnych vecí a najmä jeho grantové oddelenie, ďalej Združenie zdravotného postihnutia (Predtým Zväz invalidov), Slovenská humanitná rada a novovzniknutý Vládny výbor pre otázky občanov so zdravotným postihnutím. Práca vo výbore ZPMP bola v tom čase mimoriadne náročná, lebo zodpovednosť bola na predsedovi a dvoch podpredsedom, ktorí mali vlastné zamestnanie a rodiny vychovávajúce dieťa s mentálnym postihnutím. Navyše v tom období sa podarilo získať finančné prostriedky z európskeho projektu Phare, ktorého garantom bola nemecká organizácia Lebenshilfe. Vďaka projektu sa mohli vybudovať tri pracoviská na Slovensku v Rajci, v Bardejove a v Bratislave, navyše v Bratislave aj mobilný servis včasnej pomoci pre deti a rozšírenie sekretariátu. Súčasťou projektu bolo nielen financovanie organizácii a pobočiek ZPMP, ktoré pomáhali ľuďom s mentálnym postihnutím, ale aj vzdelávacie kurzy pre odborníkov. V tomto období sa zlepšila spolupráca nielen s Lebenshilfe, ale aj s ďalšími medzinárodnými organizáciami – francúzskou UNAPEI, ktorá združovala množstvo národných spoločností z frankofónnych oblastí, ďalej s vtedajším ILSMH (dnes Inclusion International) a európskou spoločnosťou Inclusion European. Zlepšenie vedomostí, získanie skúseností, výmenné pobyty, ale aj finančná pomoc boli hlavnou devízou medzinárodnej spolupráce.

Doktorku Šustrovú to predsa len viac ťahalo k jej srdcovej záležitosti – Downovmu syndrómu, a tak v roku 1993 iniciovala založenie Spoločnosti Downovho syndrómu na Slovensku. Nečele tejto spoločnosti pracovala až do roku 2005, keď vedenie ponechala mladším rodičom. Poznanie zdravotných problémov detí a dospelých ľudí s Downovým syndrómom spoločne s poznaním sociálneho prostredia a rodinných vzťahov pomáhalo doktorke Šustrovej pri vytvorení optimálneho programu zdravotno-sociálnej starostlivosti o týchto ľudí. Podobne ako v ZPMP aj tu sa angažovala pri vytváraní menších rodinných jednotiek na pomoc ľuďom s Downovým syndrómom, na medzinárodnej úrovni v rámci Svetovej organizácie

pre Downov syndróm a najmä ako členka výboru EDSA – Európskej asociácie pre Downov syndróm. V roku 2004 vyšla prvá slovenská monografia o Downovom syndróme Diagnóza Downov syndróm, súčasne pripravuje publikáciu o dospelých ľuďoch s DS. Z najvýznamnejších ocenení treba spomenúť Humanitný čin roka za rok 2000, Christian Pueschel Memorial Research Award za rok 2003, Krištáľové krídlo za Medicínu a vedu za rok 2009, Bronzovú a striebornú medailu Slovenskej lekárskej spoločnosti (2008 a 2013) a iné. Profesorka Šustrová bola žiadanou prednášajúcou na medzinárodných kongresoch a konferenciách nielen doma, ale na mnohých európskych a amerických odborných podujatiach. Publikovala viac ako 250 odborných publikácií, z toho dve zahraničné a tri domáce monografie. Príspevok sme začali a aj ukončíme rodinou. Tá jej vlastná bola u nej vždy na prvom mieste. Spolužitie s manželom Milanom, dvoma deťmi Martinom a Jurajom bolo najpodstatnejším v jej živote. K deťom pribudli dvaja vnuci Tomáš a Lukáš. S láskou k prírode, hudbe, tancu a športu sa dnes môže deliť so všetkými drahými. Svoju prácu zasvätila pomoci slabším, chorým či postihnutým. Jej syn Jurko prišiel na tento svet, aby jej ešte viac otvoril oči a srdce. Tak môžu vidieť a spoznávať viac a rozdávať lásku spolu všetkým vôkol seba.

Práca

Zamestnanie je v živote človeka veľmi dôležité, či už z hľadiska spoločenského, alebo individuálneho, keď má človek možnosť sebauplatnenia. Dnes môžeme stretnúť človeka s mentálnym postihnutím, ako nás obsluhuje v kaviarni alebo v obchode. Môžeme si prečítať, že tá sviečka, ktorú sme si kúpili, bola vyrobená v chránenej dielni a keď sa o ňu budeme viac zaujímať, zistíme, že ju vyrobili ľudia s mentálnym postihnutím. Ako k zamestnávaniu ľudí s mentálnym postihnutím prispelo Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím za posledné roky? Prvou lastovičkou pomoci postihnutým bola pani Viera Mikšíková, ktorá vyhradila priestory vo svojej firme na zriadenie chránenej dielne pre ľudí s mentálnym postihnutím. Chránené pracovisko vytvorila v spolupráci so ZPMP Malacky. Pani Mikšíková sa inšpirovala u podnikateľa v Rakúsku a chcela vytvoriť pre dievčatá zo ZPMP v Malackách chránenú dielňu vo svojej výrobní. Zo začiatku boli veľmi prekvapení a potom s nadšením prešli k uskutočneniu skvelej myšlienky. Pozreli si chránené dielne v Rakúsku, hľadali právne úpravy, s ktorými bolo najviac problémov. S posudkovým lekárom a psychológom vybrali vhodných ľudí. Zostavili štatút chránenej dielne, nasledovali mnohé cesty na úrad práce, debaty s hygienikom a ďalšie vybehávanie po úradoch. Získali jednorázovú dotáciu na úpravu pracoviska, jeho aspoň čiastočné vybavenie a zriadenie odpočívárne. Dielňa bola otvorená 23. 1. 1995 – v dielni pracovali najprv 2 dievčatá, neskôr sa k nim pridali ďalšie 3. Práca celkom zmenila ich správanie v pozitívnom zmysle. V cukrárni a výrobní cukrovíniek dievčatá plnili formičky na suché pečivo, po ich upečení umyli a uložili riad. Ich výrobky sa výborne predávali nielen v Malackách. I keď pracovisko nazývali chránenou dielňou, dievčatá ešte nemali pracovné zmluvy a išlo viac o pracovnú rehabilitáciu.

V roku 1994 vypracovali projekt na zriadenie chráneného pracoviska pre ľudí s mentálnym a zdravotným postihnutím v Michalovciach. Dominantným cieľom činnosti chráneného pracoviska bolo poskytovanie sociálnej služby spoločensky znevýhodnenej skupine obyvateľstva, výkon pracovnej rehabilitácie a uplatnenie primerané zdravotnému stavu a schopnostiam, nie zisk. Zriaďovateľom projektu bolo ZPMP v Michalovciach. Činnosť na chránenom pracovisku pozostávala z nácviku samoobslužných činností, rozvoja

jemnej motoriky, jednoduchých prác pri príprave jedla, prác v dielni s textilom, papierom, prác na jednoduchých strojoch a prác v záhrade a skleníku. Významným finančným zdrojom boli nadácie, dobrovoľnícka práca členov združenia, ich snaha zainteresovať podnikateľské subjekty, aj keď činnosť občianskych združení bola čiastočne dotovaná štátom a legislatívne upravená zákonom. Toto modelové zariadenie pre ľudí s mentálnym a zdravotným postihnutím bolo jedno z prvých zariadení, ktorého zriaďovateľom je občianske združenie.

Spracovanie vrbového prútia na komerčné účely sa stalo náplňou práce chráneného pracoviska Vrbovnica v Bardejove, ktoré existuje od júna 1996. Pracovisko začalo so 14 zamestnancami so zdravotným postihnutím (z toho 8 bolo ľudí s mentálnym postihnutím). Vrbovnica, n. o., ponúka šľachtenú vrbu upravenú ako polotovar, hoblňovanú vrbu, upravené prúty, rôzne druhy košov a podnosov, úžitkové a dekoratívne predmety a aranžované výrobky na Vianoce a iné udalosti.

V roku 1997 ZPMP Bratislava – Dúbravka začalo ako prvé v Bratislave poskytovať sociálne služby a zriadilo chránené pracovisko, kde zamestnávali 4 ľudí s mentálnym postihnutím s pomocnou asistentkou a špeciálnym pedagógom. Cieľom bola ich integrácia do spoločnosti. Vytvorili 2 chránené pracoviská: pranie a žehlenie, šitie a oprava bielizne. Poskytované sociálne služby boli zamerané na prípravu ľudí s mentálnym postihnutím na neskoršie samostatné bývanie v špeciálnych podmienkach, ktoré by mali v budúcnosti nadväzovať na toto pracovisko. V krajčírskych dielni pracovali 2 dievčatá. Opravovali bielizeň, šili chňapky, vankúšiky, zásterky, prišívajú zipsy. Plánovali aj výrobu hračiek z rôznych prácich materiálov. Veľký problém mali s obstarávaním materiálov. V práčovni a žehliarni prali bielizeň pre širokú verejnosť, obrusy, košeľe, pracovné odevy, so zľavou pre dôchodcov a iné skupiny, žehlili doma vypratú bielizeň. Táto dielňa dnes už neexistuje.

Chránené pracovisko a DSS s denným pobytom PRIMA vzniklo 11. 11. 1997 z podnetu ZPMP Echo a ZPMP Bratislava – Ružinov. Ako každý začiatok, aj tento bol ťažký, ale podľa RNDr. Zdenky Kubicovej to mnohonásobne viac platilo vtedy, keď „musíš robiť veci, v ktorých sa nevyznáš.“ Rodičia, ktorí nenachádzali uplatnenie pre svoje dieťa, nemali sa na čo spoliehať, a tak sa často i bez náležitého profesionálneho vybavenia, ale aj bez istoty štátnej pomoci, púšťali sa do realizovania náročných projektov, akým bolo napr. chránené pracovisko. Bolo ťažko zrátať množstvo otázok, na ktoré bolo treba nájsť odpoveď, a ľudí, ktorých bolo treba osloviť. Byrokratizmus na všetkých miestach ich stál strašne veľa síl a nervov. „Keď však vidím, s akou radosťou tam deti chodia, mám veľmi dobrý pocit.

Možno, keby to išlo ľahšie, ani by sme si to tak nevážili. Ale aj tak to nemuselo byť také ťažké!“ píše vo svojom článku pani Kubicová. Pracovníkov dielne odborne viedol majster, ktorý usmerňoval ich prácu. Za prácu dostávali zamestnanci riadny plat. Poobede mali voľnejší program a spoločne s klientmi denného pobytu chodili do kina, na výlety, hrali tenis, hry, čítali. Za krosnú si sadali každý deň traja pracovníci chránenej dielne. Materiál na koberce poskytovala sponzorsky Makyta Púchov, a takýchto sponzorov ochotných mali našťastie viac. S odbytom svojich výrobkov nemali problémy a všetci, ktorí chceli mať koberec alebo vankúšik z Primy, sa týchto výrobkov dočkali. Aj v súčasnosti sa dielňa prezentuje ako textilná dielňa, učia sa robiť aj patchwork a majú zákazky na šitie.

Píše sa rok 1998. ZPMP v SR malo skúsenosti so zamestnávaním ľudí s mentálnym postihnutím v chránených dielňach a možnosť odskúšať rôzne formy zamestnávania ľudí s rôznym stupňom postihnutia. Zo skúseností partnerských organizácií v zahraničí, najmä však z výskumov v USA sa učili, že je možné zamestnávať aj ľudí s MP aj na voľnom trhu práce. Vychádzajúc z výskumov ako aj z vlastných skúseností vypracovala PhDr. Viera Záhorcová projekt, ktorý riešil možnosti zamestnávania osôb zdravotne postihnutých na voľnom trhu práce – formou podporovaného zamestnávania. Projekt Agentúra podporovania a sprostredkovania zamestnávania pre občanov so zdravotným postihnutím bol schválený na MPSVR SR v rámci programu Decentralizácia sociálnych služieb. Koordinátorkou projektu a neskôr riaditeľkou agentúry sa stala PhDr. Viera Záhorcová. Cieľom projektu bolo vytvoriť formu sociálnej služby, ktorá bude pomáhať občanom so ZP zamestnať sa na voľnom trhu práce, zmapovať existujúce subjekty, ktoré vstupujú do komunikácie s občanom so ZPS a vzťahy medzi nimi, vytvoriť model spolupráce medzi uvedenými subjektmi, s cieľom jeho funkčného existovania v prospech pomoci občanovi so ZPS, zmapovať možnosti zamestnávania rôzne postihnutých občanov tak, aby v závislosti od súčasnej legislatívy umožňovali ich podporovanie súčasne formou sociálnej starostlivosti, zmapovať a podporovať vznik zamestnávateľských organizácií pri za-

mestnávania občanov so ZPS, zmapovať stav pripravenosti zamestnávateľských organizácií pri zamestnávaní občanov so ZPS, zamestnať 5-8 občanov s MP na voľnom trhu práce pri podporných službách od uvedenej agentúry a vytvoriť manuál informácií a odporúčaní ako založiť a prevádzkovať agentúru podporovaného zamestnávania ako službu s možnosťou aplikovania skúseností v ktoromkoľvek regióne Slovenska.

Co všetko poskytovala APZ pre ľudí v roku 1999? Rozhovor o plánoch a túžbach ľudí so zdravotným postihnutím, informácie o tom, že hoci poberajú invalidný dôchodok, môžu pracovať. Zisťovalo sa, o aké druhy práce majú záujem, aké majú zručnosti, ak sa rozhodli, že budú pracovať. Pracovníci agentúry pomáhali pri rozhodovaní o vhodnosti druhu práce, sprostredkovali najvhodnejšie zamestnanie. Sprevádzali ľudí pri prvom rozhovore so zamestnávateľom. Poskytovali sociálno-právne poradenstvo o poberaní invalidného dôchodku a možnosti poberania mzdy. Ponúkali možnosť pomoci, aj keď už človeka do práce prijali. Sprostredkovali kontakt s pracovným a osobným asistentom, pomohli udržať si prácu. Poskytovali poradenstvo a konzultácie nielen občanom so zdravotným postihnutím, ich rodinám a priateľom, ale aj zamestnávateľom, ktorí chceli zamestnať osobu so zdravotným postihnutím, pre zriaďovateľov chránených dielni a chránených pracovísk, pre mimovládne organizácie, pre DSS a pre školy. Poskytovali aj vzdelávanie v rámci zamestnávania osôb so zmenenou pracovnou schopnosťou. V rámci projektu APZ sa na voľnom trhu práce zamestnalo 8 ľudí s ľahkým a stredným stupňom mentálneho postihnutia a vytvoril sa model, ako zamestnávať ľudí s postihnutím na voľnom trhu práce. Na konci roka 1999 zaregistrovala PhDr. Viera Záhorcová so ZPMP v SR APZ ako samostatný právny subjekt – neziskovú verejnoprospešnú organizáciu. Agentúra poskytuje služby občanom so zdravotným postihnutím dodnes. Vďaka dr. Záhorcovej a jej tímu sa podarilo zamestnať mnoho ľudí so zdravotným (i mentálnym) postihnutím a tiež ukotviť túto formu služby v legislatíve v zákone o službách zamestnanosti. O súčasnej práci agentúry, o vzniku ďalších a o tom, aká je súčasná realita, sme písali v časopise 3-4/2015.

Dom Svitanie Jakubov zriadilo 15. 7. 1997 OZ Svitanie – ZPMP Malacky na základe iniciatívy rodičov. Rodičia boli zakladatelia združenia a následne aj zariadenia. Na začiatku mali dvoch zamestnancov a dve dielne – krajčírsku a záhradnícku. Do roku 2006 poskytovali sociálne služby pre malé deti,

ktoré v tom čase nenavštevovali zo zdravotných dôvodov základnú školu. Po roku 2006 sa Dom Svitania zaregistroval ako nezisková organizácia, nezmenila sa však misia a vízia zariadenia. Služby pre deti sa prestali poskytovať, deti sa začali vzdelávať v špeciálnej škole. V roku 2012 pracovali zamestnanci v troch chránených dielňach: montáž a balenie, krajčírstvo a kníhviazačstvo. V dielni montáže a balenia ručne skladajú a balia drobné komponenty nábytkového kovania. V kníhviazačskej dielni viažu napr. zbierky zákonov, triedne výkazy pre školy, súdne registre a rôzneho iné texty. V krajčírskej dielni šijú z textilu rôzne jednoduché výrobky úžitkového, ale aj darčkového charakteru. Asi 85 % produkcie z chránených dielní je na objednávku pre konkrétného zákazníka. V roku 2014 mali 17 zamestnancov, ktorí tvoria dobrý tím a chodia do práce radi. V súčasnosti majú chránené dielne – krajčírsku, kníhviazačskú a kreatívny ateliér. Vyrábajú veci spotrebného a úžitkového charakteru, ale aj darčkové výrobky na rôzne príležitosti.

ZPMP v Petržalke zriadilo v marci 2001 Pracovno-socializačné centrum Impulz. Išlo o zariadenie chránenej dielne pre dospelých ľudí s mentálnym postihnutím a rehabilitačné stredisko. Najskôr vznikla stolárska dielňa a v roku 2004 chránená dielňa na výrobu darčkových predmetov. V chránených dielňach pracovalo 5 osôb s mentálnym, resp. psychickým postihnutím. Bolo potrebné vytvoriť im vhodné pracovné podmienky a aj podporné nástroje, ktoré im pomohli za asistencie majstra zrealizovať zákazky. Dôkazom postupného získavania nových zručností zamestnancov stolárskej dielne bolo aj rozšírenie portfólia. Od roku 2010 postupne inovovali aj ponuku dekoratívnych sviečok, pri ktorej experimentovali s rôznymi technológiami, pigmentmi a s prírodnými materiálmi. Zamestnanci absolvovali aj rôzne pracovné cesty do zahraničia, kde sa mali možnosť zoznámiť s prácou a životom ľudí s mentálnym postihnutím aj v iných krajinách, čo bolo pre nich veľmi prínosné. Koncom roka zatvorili stolársku dielňu, v súčasnosti majú chránenú dielňu na výrobu darčkových predmetov.

V roku 2003 zriadilo ZPMP vo Vranove nad Topľou stredisko chránenej dielne Dúha. Chránená dielňa vstúpila do podnikateľského prostredia s výrobou zameranou na originalitu dosahovanú ručnou prácou. Tkanie na veľkých a stolových krosnách, výroba úžitkovej a dekoratívnej keramiky, výroba sviečok, zdobenie skla, keramiky, dreva, kameniny, textilu, sviečok servítkovou technikou

a ručným maľovaním, výroba darčkových predmetov. V roku 2012 zamestnávali 15 zamestnancov, z toho päť s mentálnym postihnutím. Na trhu ponúkali suveníry, darčkové a reklamné predmety podľa špecifických potrieb zákazníka. Pozitívnym trendom sa stal nárast odberateľov z vranovského regiónu, čo poukazuje na to, že regionálne spoločnosti prijali firmu ako seriózneho a spoľahlivého partnera s atraktívnym tovarom pre svojich zamestnancov. Spoločným znakom jednotlivých pracovísk, dielní bol cieľ skvalitniť život ľuďom s mentálnym postihnutím formou sebarealizácie. Všetky chránené dielne, resp. pracoviská museli a aj dnes musia využívať viaceré zdroje financovania, aby udržali svoj chod. Mnohé chránené dielne vyjadrovali svoje obavy o budúcnosť, čo sa týka ekonomickej udržateľnosti, keďže prevádzkovanie dielne, v ktorej nejde primárne o zisk, ale o pracovné a spoločenské uplatnenie, je ekonomicky veľmi náročné. Napriek tomu väčšina z nich stále funguje vďaka nasadeniu a entuziazmu manažérov dielní.

V oblasti zamestnávania ľudí so zdravotným postihnutím sa za posledné roky veľmi veľa urobilo a aj zmenilo. Výrazne k tomu dopomohlo aj Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím, či už zakladaním chránených dielní, pracovísk, Agentúry podporovaného zamestnávania a jej pomoci ľuďom zamestnať sa na voľnom trhu práce alebo aj pripomienkovaním zákonov. Niektoré chránené dielne fungujú dodnes a stále zamestnávajú ľudí s mentálnym postihnutím. Podrobnejšie sme tému zamestnávania rozoberali v Informáciách ZPMP v SR 3-4/2014. Nájdete ho tu: <http://www.zpmpvsk.sk/casopis/informacie/2014/3-4.pdf>

Na základe podkladov z archívu ZPMP v SR spracovala
Mgr. Lucia Takáčová

Projekt **Spolu rúcajme predsudky**, ktorý realizuje ZPMP v SR, zameriava svoju optiku na ľudí s mentálnym postihnutím, ktorí sa vo svojom živote často stretávajú s odmietaním, ponižovaním, prípadne ľutovaním zo strany verejnosti. Videospoty, ktoré boli natočené v rámci kampane Nechcem, ale musím, boli premietané na obrazovkách v mestských autobusoch v Bratislave, v Bratislavskom kraji, Poprade, Nitre, Prievidzi, Košiciach a v Prešove od 11. mája do 11. júna 2015.

Ďalší projekt **Dajme šancu ľuďom s mentálnym postihnutím a ich rodinám integrovať sa** spája v sebe celú škálu aktivít a činností pomáhajúcich ľuďom s mentálnym postihnutím začleniť sa. Na Republikovej centrále pokračujú stretnutia sebaobhajcov v troch skupinách, priebežne podľa potrieb je poskytované sociálne poradenstvo (základné i špecializované), ako aj základné špeciálno-pedagogické poradenstvo. V činnosti pokračujú dva kluby sebaobhajcov a jeden pre seniorov s mentálnym postihnutím.

Delegácia zo Švajčiarskeho veľvyslanectva navštívila centrálu ZPMP v SR dňa 19. 2. 2015. Zamestnanci ich oboznámili s priebehom realizácie projektu Cesty k samostatnosti. Informácie doplnili premietnutím videa, fotogalérie. Zástupcovia veľvyslanectva sa vyjadrili veľmi pochvalne o realizácii projektu.

ZPMP v SR navštívila v marci pani **Patricia Ötvös, zástupkyňa Rady Európy**; diskutovalo sa o dodržiavaní ľudských práv osôb s mentálnym postihnutím v SR. Za združenie sa zúčastnili PhDr. Mišová, JUDr. Matiaško, LL.M., a Mgr. Horanič.

JUDr. Matiaško, LL.M., informoval na zasadnutí predsedníctva, že Česká republika vydala **Správu o ošetrovateľských procesoch v zariadeniach sociálnych služieb**. Vyplýva z nej, že v tejto oblasti je veľa nedostatkov. V ČR sa v tejto oblasti aktívne angažuje verejná ochrankyňa práv (ombudsmanka). Na Slovensku ombudsmanka nemôže vykonávať kontrolu zariadení sociálnych služieb z hľadiska kompetencie. Slovenská republika neratifikovala Opčný protokol k Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Pán Matiaško na zasadnutí navrhol iniciovať stretnutie s pani ombudsmankou a ponúknuť spoluprácu ZPMP v SR v tejto oblasti.

Maďarská delegácia z **Asociácie pre ľudí s mentálnym postihnutím (ÉFOÉSZ) z Budapešti** navštívila 16. apríla Republikovú centrálu, aby odprezentovala myšlienku a spôsob vzdelávania mladých ľudí s mentálnym postihnutím v globálnej oblasti. Na základe projektu TIDE (TowardsInclusive DevelopmentEducation), ktorého sú súčasťou, vytvorili prostredníctvom interaktívnych workshopov sprievodcu vzdelávaním mladých ľudí s MP v globálnej oblasti (zvýšenie povedomia o otázkach súvisiacich s rozvojom, životným prostredím a trvalo udržateľ-

ným rozvojom), vďaka čomu sa aj ľudia s mentálnym postihnutím môžu stať aktívnymi globálnymi občanmi. Viac o projekte sa dočítate <http://www.tideproject.eu/>

Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím zasadal 23. apríla na MPSVR SR. V programe zasadnutia boli aktuálne informácie o plnení Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím, o priebehu Národného projektu deinstytucionalizácie na Slovensku a v Bratislavskom kraji, o príprave nových operačných programov, informácie zo zasadnutia Rady vlády pre ľudské práva a ďalšie. Podrobnejšie sa môžete dočítať na <http://www.employment.gov.sk/sk/vybor-pre-osoby-so-zdravotnym-postihnutim/>

Národná rada v spolupráci so ZPMP v SR pripravila 24. apríla seminár **Implementácia Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím na Slovensku a v Európskej únii**. Účelom plánovaného seminára bolo podporiť koordináciu spolupráce organizácií osôb so zdravotným postihnutím a organizácií občianskej spoločnosti na posudzovaní implementácie Dohovoru na Slovensku a využití skúsenosti s prebiehajúcim procesom hodnotenia implementácie Dohovoru Európskou úniou.

podporili sme

Podporili sme (aj) na Facebooku

17. 3. 2014 – SVETOVÝ DEŇ SOCIÁLNEJ PRÁCE

Svetový deň sociálnej práce a sociálnych pracovníkov vznikol v roku 2007. Sociálna práca a práca sociálnych pracovníkov zameriava svoju pozornosť na podporu ľudských práv a sociálnej spravodlivosti. Veľa organizácií po celom Slovensku, ale aj vo svete, nemôže fungovať bez sociálnych pracovníkov, ktorí tvoria základné piliere pomoci. V tento deň sme si v združení pripomenuli dôležitosť všetkých sociálnych pracovníkov a úprimne poďakovali našim, ktorí sú úžasní!

21. marec – SVETOVÝ DEŇ DOWNOVHO SYNDRÓMU

21. marca 2006 bol na podnet organizácie DSI (Down Syndrome International) a EDSA (European Down Syndrome Association) vyhlásený prvý Svetový deň Downovho syndrómu. Tento deň by mal v spoločnostiach jednotlivých krajín poslúžiť k lepšiemu pochopeniu života ľudí s Downovým syndrómom. K upozorneniu na tento deň sme sa pridali vydaním tlačovej správy spolu so Spoločnosťou Downovho syndrómu a Nadáciou na podporu sociálnych zmien – SOCIA.

Ľudia s mentálnym postihnutím sa vo svojom živote často stretávajú s odmietaním, ponížovaním a porušova-

ním svojich ľudských práv. My sa snažíme o to, aby ľudia s mentálnym postihnutím mohli pracovať, zabávať sa, mať rodinný život a priateľov. A v neposlednom rade, aby neboli porušované ich základné ľudské práva.

Na základe vyššie uvedeného sme prijali aj výzvu organizácie World Down Syndrome Day, ktorá stála za eventom *Lots of socks*. Ľudí na našej facebookovej stránke sme vyzvali, aby sa do tohto dňa zapojili tým, že si v tento deň obujú rôzne ponožky – farebné, rozdielne, jednu dlhú, jednu krátku, rôznych vzorov... Naším cieľom bolo zvýšiť povedomie ľudí o tomto dni.

2. apríl – SVETOVÝ DEŇ AUTIZMU

2. apríl bol rezolúciou Organizácie spojených národov prijatý ako Svetový deň povedomia o autizme. Ako po minulé roky, tak aj tento rok sa Slovensko pripojilo k celosvetovej kampani *Rozsvieť modrú*, ktorá vychádza

z iniciatívy jednej z najvýznamnejších svetových organizácií Autism Speaks. Cieľom kampane je zvýšiť povedomie o autizme, snaha začleniť týchto ľudí medzi seba a vytvoriť im podmienky pre zmysluplný život.

Naše združenie zastrešujúce ľudí s mentálnym postihnutím sa vo svojej praxi často stretáva aj s týmto druhom poruchy a podporujeme všetky organizácie venujúce sa ľuďom s autizmom. Preto sme ani my neváhali a v daný deň sme „Rozsvietili modrú“ ak, že sme sa obliekli do modrého oblečenia!

Nezabudnite, informácie o našich aktivitách nájdete aj na našom Facebooku: www.facebook.com/zpmpvsvr

Ing. Karola Mihalovičová

k r á t k e s p r á v y

krátky správy

• • •

Úspešná premiéra predstavenia „JA NO“ v Berlíne

V dňoch 19. – 22. marca 2015 sa uskutočnilo v Berlíne tretie stretnutie medzinárodného projektu Grundtvig – Učiace sa partnerstvá *Posilňovanie sociálnych zručností hendikepovaných Európanov pomocou divadelných projektov (DEpTh – Hĺbka)*. Zúčastnili sa ho tímy z partnerských krajín Nemecka, Česka a Slovenska. Za Slovensko sa tohto stretnutia zúčastnil tím Divadla KAMKO pri Domove sociálnych služieb prof. Karola Matulaya. Po príchode do Berlína sa zástupcovia z každého tímu stretli so slovenským veľvyslancom Mgr. Igorom Slobodníkom v jeho rezidencii na slávnostnej večeri, ktorú usporiadal pre účastníkov projektu.

Ďalší deň bol naplnený divadelnými predstaveniami českého a slovenského tímu, ktoré sa uskutočnili v zaujímavých priestoroch Alte Pumpe. Dôboda sa Divadlo KAMKO pripravovalo na večerné vystúpenie – prípravou kulís, rekvizít, osvetlenia, zoznámením sa s novým javiskom a priestorom. Slávnostný večer začal premiérou hry *Hotel Sen* divadelného súboru Šumajzl a kapely Kabrňáci z Centra sociálnych služieb Tloskov.

Po krátkej prestávke sa predstavilo Divadlo KAMKO s novou autorskou hrou *JA NO*. Predstavenie publikum zaujalo, ocenili ho výdatným potleskom, ktorému sa herci veľmi potešili. Ďalší deň sa konali paralelne štyri workshopy (práca s hlasom; smiech; sochy v pohybe; divadlo a priestor), na ktorých sa zúčastnili herci aj pracovníci zariadenia a partnerských krajín. Zdroj: www.region-bsk.sk

• • •

Princ, kde si?

Pod týmto názvom sa konala v apríli v divadle Ticho a spol. I. a II. premiéra „astrálnej“ komédie zo života ľudí so znevýhodnením v podaní súboru DSS Prima v Bratislave. Minulý rok po premiére *Akože môžem...!* v divadle hľadali novú tému ďalšej inscenácie, keď Viki Janoušková priniesla Exupéryho *Malého princa*. Čítali si ho, veľa sa o tom spolu rozprávali – o samote, hľadaní, láske, porozumení, o živote spútanom a živote s fantáziou... Napokon bolo jasné, že toto je východisko pre ďalšiu inscenáciu a zrodilo sa nové predstavenie. Zdroj: <http://tichoaspol.sk/princ-kde-si.php>

• • •

20 rokov Divadla z pasáže

20 rokov. Takú dlhú cestu už má za sebou známe Divadlo z pasáže. Z projektu, ktorý pred rokmi naštartovala iskra nadšenia, je dnes profesionálny umelecký súbor, tvorený hercami so zdravotným postihnutím. Za tento čas prešlo divadlo vlastným vývojom a vykonalo kus práce.

21 inscenácií, 2 celovečerné filmy (hraný film *Z denníka jedného vagóna* a dokumentárny film z turné po USA – *Chránené územia*), 4 televízne dokumenty, 5 zorganizovaných ročníkov medzinárodného bienáleho divadelného festivalu komunitného umenia a 1. ročník festivalu Akcent, predstavenia v zahraničí i za morom... V roku 2009 získalo divadlo ocenenie Euro občan ako jediná organizácia zo Slovenska z celej EÚ a v januári 2010 sa stalo Mestským divadlom.

Príbeh (nielen) o tom všetkom vám v máji mala možnosť prerozprávať výstava, zorganizovaná pri príležitosti 20. výročia Divadla z pasáže – **20... a predsa sa hrá**. Výstava predstavila zaujímavé a dôležité momenty, ktoré Divadlo z Pasáže postretli a neminuli. Bola nesmierne inšpiratívna a jej odkaz bol jednoznačný – dá sa to. Kde je vôľa, tam je cesta.

Gratulujeme Divadlu z pasáže k jeho krásnemu jubileu a do budúcnosti prajeme ešte veľa rovnako úspešných a krásnych výročí.

• • •

srdečne gratulujeme

Srdečne gratulujeme Mgr. Ľubici Vyberalovej!

Zlaté, strieborné, bronzové medaily a ďakovné listy odovzdal minister práce Ján Richter 34 osobnostiam. Rezortné vyznamenania prevzali za svoju výnimočnú, ľudsky prínosnú sociálnu prácu a aktivity, ktorými napomáhajú rozvoj sociálnej politiky na Slovensku.

Sociálna práca si vyžaduje často mimoriadne úsilie, empatiu a citlivý prístup. Minister pri oceňovaní vyzdvihol najmä tento ľudský rozmer, ako aj osobné nasadenie tých, ktorí pracujú s ľuďmi v krízových situáciách. „Riešenie najrôznejších životných situácií občanov, neraz veľmi ťažkých a komplikovaných, sa väčšinou začína a uskutočňuje na našich pracoviskách úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, v pobočkách Sociálnej poisťovne, zariadeniach sociálnych služieb a detských domovoch po celom Slovensku. Dobrá sociálna práca pomáha sociálnej zmene, pomáha riešiť problémy v medziludských vzťahoch, chráni jednotlivcov, ale zachraňuje aj rodiny, čo prispieva k dosiahnutiu kvalitnejšieho života,“ zdôraznil J. Richter. Rovnako, vo svojom vystúpení, za jeden z najnáročnejších rezortov označil práve sociálny rezort aj predseda Národnej rady SR Peter Pellegrini. „Rezort práce má veľkú zodpovednosť – prináleží mu starostlivosť prakticky o každého občana v našej republike, ktorá sa uskutočňuje v priebehu všetkých životných etáp človeka,“ povedal. Oceňovanie tak má prispieť k zvyšovaniu spoločenského statusu ľudí pracujúcich v sociálnej oblasti. Slávnostný akt sa uskutočnil pri príležitosti Svetového dňa sociálnej spravodlivosti, ktorý OSN vyhlásilo na 20. február. Práve v tento deň Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR pokladá za vhodnú príležitosť poďakovať sa tým najlepším zamestnancom, a zároveň upriamiť pozornosť verejnosti na náročnú sociálnu oblasť. Prestížne ocenenie tak udeľuje minister práce už od roku 2009.

Podujatie spojené s kultúrnym programom sa uskutočnilo v bratislavskom Mestskom divadle P. O. Hviezdoslava za účasti zástupcov poslaneckého zboru a významných osobností z kultúrneho, spoločenského i politického života. Zdroj: www.employment.gov.sk

Dodávame, že podpredsedníčka ZPMP v SR Mgr. Ľubica Vyberalová bola jednou z ocenených a na cenu ju nominovalo ZPMP v SR. Viac ako 34 rokov pracuje s osobami so zdravotným postihnutím. Šesť rokov pracovala ako vychovávateľka v SOU pre telesne postihnutú mládež pri Výcvikovom stredisku pre občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou v Bratislave, ďalších päť rokov pracovala ako vychovávateľka v DSS prof. Karola Matulaya na Lipského ul. v Bratislave. Od roku 1992 doteraz pracuje ako riaditeľka a špeciálna pedagogička v Domove sociálnych služieb Hestia v Pezinku.

Odborná práca, ktorú vykonáva, je len časťou jej aktivít. Okrem nej sa angažuje v prospech ľudí s mentálnym postihnutím. Je členkou miestnej organizácie ZPMP v Pezinku, podpredsedníčkou ZPMP v SR. **Bez nároku na odmenu pracuje v rôznych odborných pracovných skupinách, zasadzuje sa o dodržiavanie ľudských práv osôb so zdravotným postihnutím. Je členkou výboru pre osoby so zdravotným postihnutím a členkou výboru pre výskum, vzdelávanie a výchovu v oblasti ľudských práv a rozvojového vzdelávania.** Pani Vyberalová je nielen odborne zdatná, aktívna, ale je nesmierne ľudská a ústretová. Je matkou, manželkou, starou mamou. Tešíme sa z jej ocenenia.

Predsedníctvo ZPMP v SR a kolektív Republikovej centrály

